

**Кыргыз Республикасынын
Улуттук банкы**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН
ТУРУКТУУЛУГУ ЖӨНҮНДӨ
ОТЧЕТ**

2019-жылдын июнь айы

Бишкек

РЕДАКЦИЯЛЫК КЕҢЕШ:

Төрага	Жениш Н.
Кеңештин мүчөлөрү	Тезекбаева А. Айдарова А. Каракожаев А. Лелевкина Э. Султанкулов И.
Жооптуу катчы	Абдырахманов М.

Уюштуруучу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
Басылма Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинде 2012-жылдын 17-августунда
каттоодон өтүп, № 1863 күбөлүккө ээ болгон.

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2019-ж.
Басылманы Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайсы болбосун формада,
кандай болбосун каражаттар аркылуу басып чыгарууга жана таркатууга жол берилбейт. Кайра
басып чыгарууда жана которууда «Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу
жөнүндө отчет» басылмасына милдеттүү түрдө шилтеме келтирүү зарыл.

Басылманын мазмунуна тиешелүү суроолор менен төмөнкү дарекке кайрылууга болот:

Бишкек шаары, Чүй проспекти, 168.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

Финансылык туруктуулукка мониторинг жүргүзүү бөлүмү

телефону: (+996 312) 66-90-46

факс: (+996 312) 61-07-30

электрондук почта: mabdyrahmanov@nbkr.kg

Басылма жылына эки жолу кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Сандардын тегеректелишинен улам, суммалоодо акыркы катарда дал келбөөчүлүктөр келип чыгышы мүмкүн.

МАЗМУНУ

КИРИШҮҮ	5
НЕГИЗГИ КОРУТУНДУЛАР	7
I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЬЮНКТУРА	8
1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер	8
1.2. Финансы секторунун түзүмү.....	15
1.3. Финансы рынокторунун абалы.....	17
1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу	20
II. БАНК СЕКТОРУ	26
2.1. Негизги тенденциялар	26
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер.....	30
2.2.1. <i>Кредиттик тобокелдик</i>	30
2.2.2. <i>Ликвиддүүлүк тобокелдиги</i>	39
2.2.4. <i>Валюта тобокелдиги</i>	42
2.2.5. <i>Пайыздык тобокелдик</i>	44
2.2.6. <i>“Дуушарлануу” тобокелдиги</i>	45
2.2.7. <i>Өлкөлүк тобокелдик</i>	46
2.3. Банк секторунда “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү	48
2.3.1. <i>Кредиттик тобокелдикке “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү</i>	48
2.3.2. <i>Ликвиддүүлүк тобокелдигине “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү</i>	49
2.3.3. <i>Рынок тобокелдигине “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү</i>	50
III. БАНК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ УЮМДАРЫ	52
3.1. Негизги тенденциялар	52
3.2. Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын ишинде орун алышы ыктымал болгон тобокелдиктер.....	55
3.3. БФКУ системасын стресс-тестирлөө	59
IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ	61
V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ	64
ГЛОССАРИЙ	67
КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ	69

КИРИШҮҮ

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы 2012-жылдан бери республиканын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчетту жарыялап келет. Республиканын финансы системасынын туруктуулугуна жалпы баа берүү менен коомчулукту тааныштыруу, мына ушул отчеттун негизги максаты болуп саналат.

Финансылык туруктуулук дегенден улам, финансылык тең салмаксыздык жана таасирлердин орун алышы шартында финансылык ортомчулук милдетин аткарууга өбөлгө түзгөн финансы уюмдарынын, финансы рынокторунун жана төлөм системаларынын жөнгө салынган жана үзгүлтүксүз ишин түшүнүү зарыл.

Жүргүзүлгөн мониторингдин жана финансылык туруктуулукка талдап-иликтөөлөрдүн натыйжалары, акча-кредит саясатынын негизги багыттарын иштеп чыгууда жана банк ишин жөнгө салууда, ошондой эле Кыргыз Республикасынын финансы-кредит уюмдарын өнүктүрүү стратегияларын иштеп чыгууда эске алынат.

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет финансылык туруктуулук маселелерине кызыккан жактар жана финансы рыногунун катышуучулары үчүн каралган.

КЫСТЫРМАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

1-кыстырма.	Турак жай менен камсыз болуу индекси	24
2-кыстырма.	Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна таасирин стресс-тесттен өткөрүү	25
3-кыстырма.	Кредиттөө боюнча коммерциялык банктардын кардарларына жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн жыйынтыктары	36
4-кыстырма.	Коммерциялык банктардын ири кардарларын изилдөө жыйынтыктары	37
5-кыстырма.	Кредиттик жана валюта тобокелдиги.....	43
6-кыстырма.	Концентрациялануу индекстеринин негизинде БФКУ системасынын ишине баа берүү	57

НЕГИЗГИ КОРУТУНДУЛАР¹

2018-жыл жыйынтыгы боюнча макропруденциалдык талдап-иликтөөлөрдүн жана финансылык болжолдоолордун моделин түзүү натыйжалары финансы секторунун туруктуулугу жетиштүү деңгээлде экендигин тастыктоодо.

Диверсификациянын начардыгын жана Кыргыз Республикасынын экономикасынын тышкы факторлордон кыйла көз карандылыгын эске алсак, 2018-жылдын биринчи жарымында республикада экономиканын өсүш арымы төмөндөгөндүгү белгиленген, бирок экинчи жарым жылдыгында тенденция алгылыктуу динамикага ээ болгон.

Экономикалык өсүш бир калыпта сакталып тургандыгына карабастан, кредит портфелинин сапаты жакшыргандыгы жана Кыргыз Республикасынын банк секторунун рентабелдүүлүгү өскөндүгү байкалууда.

Банк сектору үчүн өлкө тобокелдиги мурдагыдай эле, орточо деңгээлде белгиленген. Кыргыз Республикасынын соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрүндө макроэкономикалык чөйрөнүн потенциалдуу начарлашы өлкөдө банк кардарларынын финансылык абалынын потенциалдуу начарлашынан улам банк секторуна кыйыр таасирин тийгизиши ыктымал.

Банк сектору үчүн негизги тобокелдиктердин бири катары концентрациялануу тобокелдиги жана валюта тобокелдиги саналат, бирок бул тобокелдиктердин мааниси азырынча банк тутумунун туруктуулугуна коркунуч жаратпайт.

Улуттук валютанын алмашуу курсу өзгөрүлмөлүү болгондугуна карабастан, отчеттук мезгилде Кыргыз Республикасынын банк сектору макроэкономикалык таасирлерге туруктуу экендигин тастыктаган. Мында, улуттук валютанын алмашуу курсу кыйла өзгөрүүлөргө дуушарланса, айрым банктар карыз алуучулардын чет өлкө валютасындагы кредиттерин тейлөөдө финансылык абалы начарлашы мүмкүндүгүнөн кыйыр валюта тобокелдигине көбүрөөк дуушарланышы ыктымалдыгын белгилеп кетүү зарыл. Бул кийин банк секторуна да таасирин тийгизиши мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын банк секторунун финансылык туруктуулук запасынын сакталып турушу байкалган. Эконометрикалык модель түзүү, финансылык болжолдоолордун жана кайтарым стресс-тесттердин моделин түзүү жыйынтыктары, мурдагыдай эле, 2018-жыл жыйынтыгы боюнча финансылык туруктуулук запасынын болушун жана белгилүү бир макроэкономикалык таасирлерге туруштук берүү мүмкүнчүлүгүнө ээ экендигин чагылдырууда.

Бүтүндөй алганда, 2018-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын төлөм системалары штаттык режимде иштеген. Төлөм системаларында тобокелдик минималдуу деңгээлде катталган, бул төлөм системаларынын катышуучуларынын ликвиддүүлүгүнүн жетиштүү деңгээли жана системанын үзгүлтүксүз ишин камсыз кылууга багытталган чаралар топтомун кабыл алуу менен шартталган.

¹ Бул басылмада, өткөн мезгилдерде банктар тарабынан киргизилген корректировкалоолорду эске алуу менен мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчеттогу маалыматтар пайдаланылган.

I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЬЮНКТУРА

1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер

2018-жыл жыйынтыгы боюнча инфляциянын төмөн арымы ички рынокто азык-түлүк сунушунун жогору болушу сыяктуу эле, импорттук берүүлөрдүн жетиштүү болушуна да шартталган. Мындай динамикага дүйнөлүк азык-түлүк рыногунда жагдайдын алгылыктуу өнүгүшү да кошумча таасирин тийгизген.

Жылдын биринчи жарымында Кыргыз Республикасында экономикалык жигердүүлүк бир аз басаңдап, ал жылдын экинчи жарымында алгылыктуу өсүш арымына чейин калыбына келген. Сатып өткөрүү рынокторунун төмөн диверсификациясынан жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн тышкы чөйрөгө жогорку деңгээлде аралашуусунан улам макроэкономикалык тобокелдиктер дале сакталууда.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жөнгө салынган бюджет-салык саясаты, мамлекеттик чыгашалардын социалдык багытын сактоо менен мамлекеттик бюджет тартыштыгын төмөндөтүүгө мүмкүндүк берген.

Тышкы шарттар

Соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн негизги макроэкономикалык индикаторлору 2018-жылы эл аралык финансылык институттардын болжолдоолорун тастыктоо менен бир жыл мурдагыга караганда бир аз төмөн түптөлгөн. Соода боюнча сүйлөшүүлөр, азык-түлүк жана энергия продукциялар боюнча дүйнөлүк рыноктордогу баалардын өзгөрүлмөлүүлүгү бүтүндөй ишкердик жигердүүлүккө карата негизги тобокелдик бойдон калууда.

Казакстанда 2018-жыл ичинде базалык чен жыл башындагы 10,25 пайыз деңгээлинен 9,00 пайызга чейин төмөндөгөн, бирок 2018-жылдын октябрь айында проинфляциялык тобокелдиктердин күч алышынан улам чен 9,25 пайызга чейин жогорулатылып, ал бул деңгээлде жылдын акырына чейин сакталган. Проинфляциялык тобокелдиктер, 2018-жылдын сентябрь айында АКШнын Россияга карата санкцияларынын күчөтүлүшүнө байланыштуу орус рублинин начарлашынан улам Казакстандын валюта рыногунда орун алган жогору өзгөрүлмөлүүлүктүн алкагында күч алган. Мында, жыл жыйынтыгында инфляция деңгээли Казакстан Улуттук банкынын максаттуу чегинин алкагында, ал эми экономиканын өсүшү – алгылыктуу чекте сакталган.

Кытай экономикасынын өсүш арымы 2018-жылы бир аз басаңдаган. 2018-жылы ИДӨнүн өсүш арымы 2017-жылдагы 6,8 пайыздан төмөндөө менен 6,6 пайызды түзгөн. Экинчи жарым жыл ичинде негизги макроэкономикалык индикаторлордун өсүш арымынын басаңдашы инвестиция көлөмүнүн жана керектөөнүн азайышы, ошондой эле АКШдагы соода чөйрөсүндө орун алган белгисиздикке байланыштуу болгон. Экономикалык жигердүүлүктүн басаңдашы боюнча күтүүлөр дале сакталууда. Эл аралык жана финансылык институттардын болжолдоолоруна ылайык, Кытай Эл Республикасынын АКШ менен тышкы соода жүргүзүү мамилери боюнча белгисиздик жагдай жана инвестициялардын кыскарышы 2019-жылы экономикалык жигердүүлүктүн басаңдашы тобокелдигин шарттоодо.

Россиядагы экономикалык өсүш кыйла жогорку өсүш арым катары мүнөздөлгөн. АКШ санкцияларды күчөткөндүгүнө жана өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдүн валюталарынын начарлашынан Россиядан капиталдын олуттуу агылып чыгышына карабастан финансы рыногундагы жагдай туруктуу сакталып турган. Сентябрь айында Россия Банкы финансы

рыногунда жагдайды турукташтыруу жана инфляциялык тобокелдиктерди чектөө максатында негизги ченди жогорулаткан. Отчеттук жылдын акырына чейин инфляциялык тобокелдиктер жогору деңгээлде болгон жана аларды кыска мөөнөт ичинде чектөө максатында Россия Банкы негизги ченди экинчи ирет 7,50 пайыздан 7,75 пайызга чейин жогорулаткан. 2019-жылы КНСтин жогорулашынын алкагында инфляциянын өз таргетинен жогорулашы тобокелдиктери сакталууда, бирок мында Россия Банкынын саясаты инфляциялык тобокелдиктерди кыскартууга жана инфляцияны 2020-жылы максаттуу деңгээлге жакын орун алышына өбөлгө түзөт. Рыноктору түптөлүп келе жаткан өлкөлөрдө жагдайдын өнүгүшү жана АКШнын жаңы санкцияларды белгилеши мүмкүндүгү жагында кооптонуулар Россия үчүн башкы фактор катары калууда.

Ички шарттар

Ички дүң өнүм

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин алдын ала маалыматы боюнча, отчеттук жылдын жыйынтыгы боюнча өлкө экономикасынын өсүшү 3,5 пайыз деңгээлинде (2018-жылы – 4,7 пайыз деңгээлинде) түптөлгөн. 2018-жылы экономиканын өсүшү, акча которуулардын таза агылып кирүүсүнүн жогорулашы менен бирге салыштырмалуу төмөн инфляция арымы шартында калктын кирешесинин жана айкын эмгек акысынын өсүшү эсебинен ички суроо-талаптын жогорулашы менен колдоого алынган. “Кумтөр” алтын кен казып алуу ишканаларын эске албаганда ИДӨ 3,5 пайызга (2017-жылы – 5,7 пайызга) өскөн. Дефлятор 1,5 пайыз деңгээлинде түптөлгөн, бул 2017-жылдагыга караганда 4,8 пайыздык пунктка төмөн.

Тармактарга бөлүштүрүүдө экономиканын өсүшүнө негизги олуттуу салым өнөр жай (1,0 п.п.), соода (0,9 п.п.), курулуш (0,7 п.п.) жана айыл чарба (0,3 п.п.) секторлору тарабынан кошулган, мында маалымат жана байланыш чөйрөсүндө терс салым (-0,2 п.п.) белгиленген.

Өнөр жай секторунда 5,5 пайызга өсүш, негизги металлдары жана даяр металл буюмдарын, тамак-аш продуктарын (суусундуктарды кошо алганда) жана тамекини, резина жана пластмасса буюмдарын, башка металл эмес минерал продуктарын, тазаланган мунай заттарды, текстиль өндүрүшү, кийим-кече жана бут кийим, тери жана териден башка буюмдарды, пайдалуу кен байлыктарды өндүрүү, ошондой эле электр энергиясы, газ жана буу менен камсыздоо (жабдуу) көлөмүнүн көбөйүшү менен шартталган.

Айыл чарбада түптөлгөн алгылыктуу аба-ырайы шарттарынан улам, өсүмдүк өстүрүү продукциясын сыяктуу эле (3,4 пайызга), мал чарба продукциясын (2,2 пайызга) өндүрүү көлөмүнүн өсүшү эсебинен 2,7 пайызга барабар өсүш катталган (2017-жылы – өсүш 2,2 пайыз).

Курулушта дүң продукциянын 7,8 пайызга өсүшү, негизги капиталга инвестициялардын 3,3 пайызга көбөйүүсүнө байланыштуу келип чыккан. Ички булактардын эсебинен каржыланган негизги капиталга инвестициялардын көлөмү 24,0 пайызга өссө, ал эми тышкы булактардын эсебинен, тескерисинче, 27,8 пайызга төмөндөгөн. Негизги капиталга инвестициялар көлөмүнүн өсүшү, пайдалуу кен байлыктарды өндүрүү боюнча объекттерди курууну, электр энергиясы, газ, буу жана суу менен камсыздоону, калдыктардан тазалоо, иштеп чыгаруу, маалымат жана байланыш, билим берүү, ошондой эле искусство, оюн-зоок жана эс алууну эске албаганда, көпчүлүк иш түрлөрүндө байкалган.

Кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүндө 2,1 пайызга өсүш негизинен соода (5,1 пайызга) жана транспорттук иш (3,9 пайызга) көлөмүнүн өсүшү эсебинен камсыздалган. Ошону менен бирге, бир кызмат көрсөтүүнүн экинчиси менен алмашуу тенденциясынан улам, байланыш кызмат көрсөтүүлөрүнүн төмөндөшү себебинен маалымат жана байланыш чөйрөсүндө өндүрүштүн кыскарышы (7,5 пайызга) сакталууда.

1.1.1-таблица. Иштин айрым бир түрлөрүнүн ИДӨгө салымы

	2017-ж.			2018-ж.		
	Салыш- тырма салмагы, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүшкө салым, п.п.	Салыш- тырма салмагы, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүшкө салым, п.п.
ИДӨ	100	4,7	4,7	100	3,5	3,5
Айыл чарба, токой чарбасы жана балык уулоочулук	12,5	2,2	0,3	11,6	2,7	0,3
Өнөр жайы	18,7	8,9	1,6	18,6	5,5	1,0
<i>Пайдалуу кендерди казып алуу</i>	1,0	58,4	0,4	1,0	8,1	0,1
<i>Иштетүү өндүрүшү (Кайра иштетүү өнөр жайы)</i>	15,0	6,7	1,0	15,2	5,0	0,8
<i>Электр энергиясы, газ, буу жана тазаланган аба менен камсыздоо (жабдуу)</i>	2,5	10,1	0,2	2,2	5,0	0,1
<i>Суу менен камсыздоо, тазалоо, калдыктарды иштетүү, кайра пайдаланылуучу чийки затты алуу</i>	0,3	5,3	0,01	0,3	27,7	0,1
Курулуш	8,6	7,9	0,7	8,8	7,8	0,7
Кызмат көрсөтүүлөр	47,1	3,3	1,6	46,8	2,1	1,0
<i>Дуң жана чекене соода; автоунааларды жана мотоциклдерди оңдоо</i>	17,8	7,1	1,3	18,2	5,1	0,9
<i>Транспорт иш чөйрөсү жана жүктөрдү сактоо</i>	3,9	9,4	0,4	4,0	3,9	0,2
<i>Маалымат жана байланыш</i>	3,1	-16,7	-0,6	3,0	-7,5	-0,2
<i>Башкалар</i>	22,3	2,3	0,5	21,7	0,6	0,1
Азык-түлүктөн таза салыктар (субсидияларды эсептен алып салууда)	13,1	4,7	0,6	14,1	3,5	0,5

Булагы: КР УСК

Инфляция

2018-жылы Кыргыз Республикасында жалпысынан төмөнкү чектеги инфляция байкалган. Инфляция, негизинен, өлкө ичинде жетиштүү өстүрүлгөндүгүнө байланыштуу жашылча жана жемишке баалардын төмөндөшү жана импорттук сунуштоолордун таасири астында түптөлгөн, бул КММга баалардын өсүшүн, ошондой эле 2018-жылдын башталышында акциздик чендердин жогорулашынан улам тамекиге баанын өсүшүн текшилеген. Инфляциялык жагдай туруктуу катталган, ал дүйнөлүк азык-түлүк рыногунда түптөлгөн алгылыктуу жагдайдан улам шартталган, бул Улуттук банкка өлкөдө экономикалык жигердүүлүктү сактоого жана колдоого багытталган акча-кредит саясатын жүргүзүүгө шарт түзгөн. Жылдын экинчи жарымында рыноктук инфляциянын өсүш арымы бир аз басаңдап, 2,4 пайызды түзгөн. Азык-түлүктөн башка товардык топко жана акы төлөнүүчү кызматтарга баа индекси негизги товардык позициялар боюнча орточо өсүш чегинде сакталган.

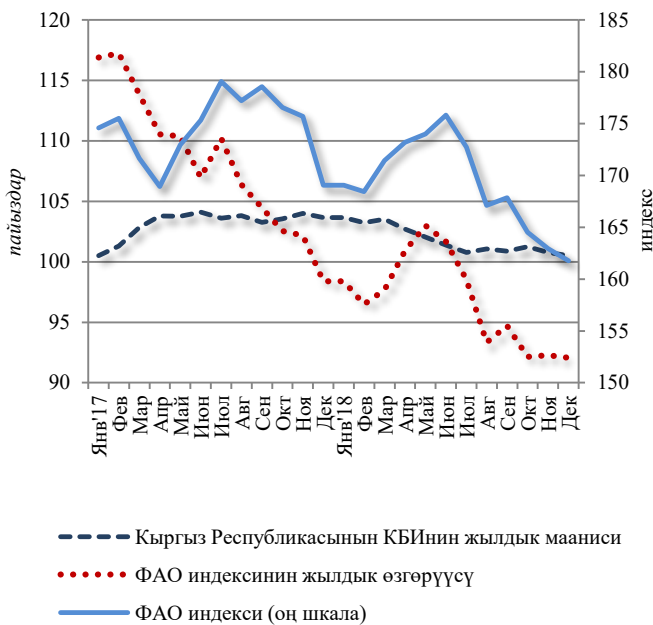
Калктын эмгек акысынын, жалпы кирешелеринин жана чыгашаларынын туруктуу өсүшү да керектөө товарларына баа деңгээлин колдоого өбөлгө түзгөн. Чекене соода көрсөткүчтөрү керектөө рынокторунда жигердүүлүктүн өсүшүнүн сакталып тургандыгын тастыктоодо. УСКнын маалыматына ылайык 2018-жылы тамак-аш багытында иш алып барган ишканалардын жүгүртүүсүн кошпо алганда, чекене соода жүгүртүү көлөмүнүн көбөйүүсү азык-түлүк товарларын сатуу жүгүртүүсүнүн өсүшү менен шартталган.

1.1.1-график. Кыргыз Республикасында КБИ (жыл башынан тартып өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата топтолмо)

Булагы: КР УСК

1.1.2-график. Кыргыз Республикасында КБИ жана ФАО индексинин динамикасы

Булагы: КР УСК, www.fao.org

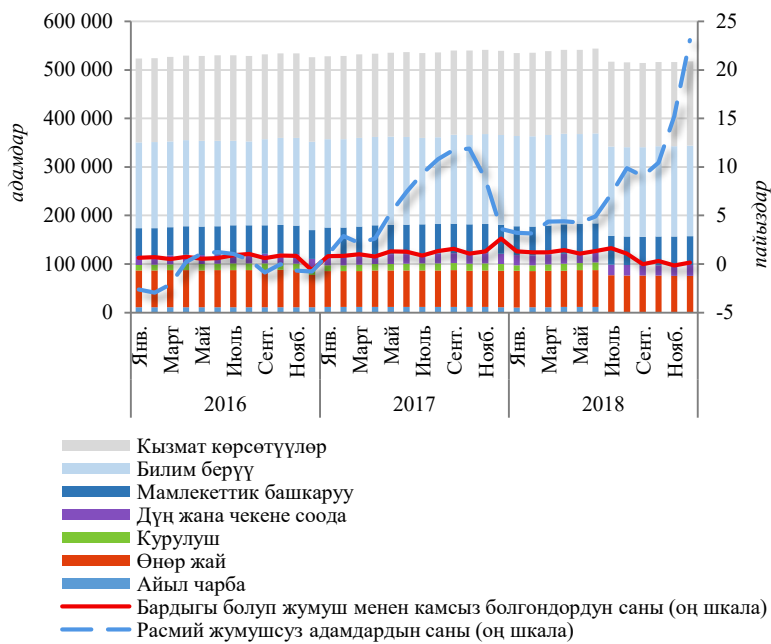
2018-жылы түптөлгөн КБИ динамикасын эске алсак, кароого алынып жаткан мезгил ичинде азык-түлүк менен камсыздоо тобокелдиги өлкөдө катталбагандыгын белгилеп кетүүгө болот. Азык-түлүк товарларын эске албаганда, керектөө товарларына жана кызмат көрсөтүүлөргө баалардын түптөлүшү туруктуу болуп саналат жана ал Улуттук банктын 5-7 пайыз чегинде максаттуу көрсөткүчүнө жакын орун алган. Ушуга байланыштуу КБИнин максаттуу көрсөткүчтөрдөн четтөө тобокелдиктери негизинен айыл чарбасында өндүрүш көрсөткүчтөрүнө аба-ырайы шарттарынын потенциалдуу таасиринен жана эл аралык рыноктордо негизги импорттолуучу азык-түлүк товарларына баа деңгээлинин өзгөрүү ыктымалдуулугунан көз каранды болот.

Дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда баалардын өзгөрүү индикатору болуп саналган ФАО азык-түлүк баа индекси 2018-жылы 2017-жылдагыга салыштырмалуу бир аз төмөн деңгээлде түптөлгөн. Кароого алынган мезгил ичинде индекс 2017-жылга караганда кантка, өсүмдүк майына, этке жана сүт азыктарына баалардын төмөндөшү, ошондой эле негизги дан эгиндерине баалардын өсүшүнүн таасири астында түптөлгөн. Азык-түлүк запасы жана түшүмү, продукцияга дүйнөлүк суроо-талап, ошондой эле эл аралык соода мамилелер боюнча курч абал жөнүндө маалымат кароого алынган мезгилде баалардын түптөлүшүнө өзгөртүүчү таасирин тийгизген.

2018-жыл ичинде тышкы азык-түлүк рынокторунда түптөлгөн конъюнктура Кыргыз Республикасында бааларга олуттуу таасирин тийгизген эмес.

Эмгек рыногу жана эмгек акы

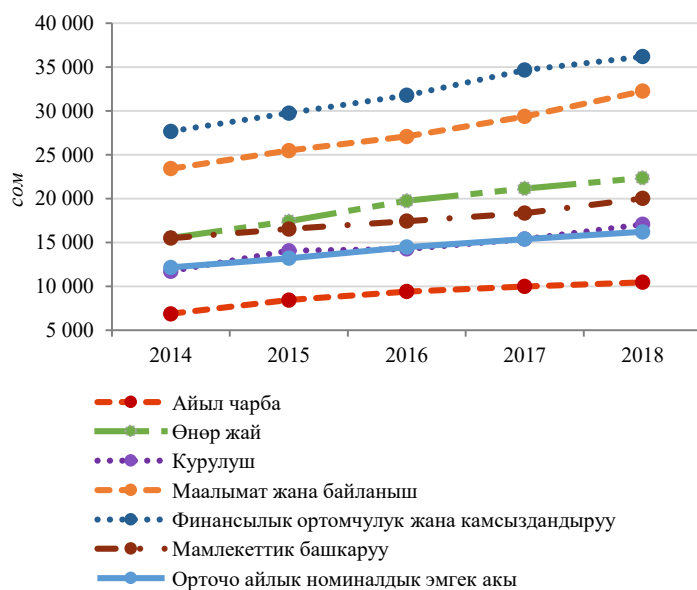
1.1.3-график. Расмий жумуш менен камсыз болгондордун жана жумушсуз адамдардын саны

Булагы: КР УСК

Калк иштеп жаткан негизги секторлор катары мурдагыдай эле, билим берүү (34,6 пайыз), кызмат көрсөтүүлөр (32,1 пайыз), өнөр жай (14,0 пайыз) жана мамлекеттик башкаруу (11,0 пайыз) саналат. Жалпысынан, акыркы үч жыл ичинде калктын жумуш менен камсыз болгон саны анчалык өзгөрбөгөндүгүн белгилөөгө болот.

1.1.4-график. Ишканалардын жана уюмдардын кызматкерлеринин экономикалык иштин түрлөрү боюнча орточо айлык номиналдык эмгек акысы

Булагы: КР УСК

Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык өнүгүү министрлигинин маалыматы боюнча, калктын мамлекеттик жумуш менен камсыздоо органдарында жумуш издөө максатында катталган жумушсуз адамдардын саны 2019-жылдын 1-январына карата 89,6 миң адамды түзгөн, бул 2018-жылдагы тиешелүү күнгө салыштырганда 11,6 пайызга көп. Кароого алынып жаткан мезгил ичинде катталган жумушсуз адамдардын саны 70,9 миң адамды түзгөн, бул 2018-жылдын 1-январына салыштырмалуу 23,1 пайызга көп. Катталган жумушсуздук деңгээли калктын экономикалык жактан активдүү санынын 2,8 пайызын түзгөн.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде Кыргыз Республикасында эмгек акынын туруктуу өсүш динамикасы байкалган. 2018-жыл жыйынтыгы боюнча бир жумушчунун орточо айлык номиналдык эмгек акысы² 16 218 сомду түзүү менен 2017-жылга салыштырганда 5,4 пайызга өскөн. Орточо айлык эмгек акынын өсүш арымынын кыйла жогорулашы курулушта (11,0 пайызга), маалымат жана байланышта (9,8 пайызга) жана мамлекеттик башкаруу чөйрөсүндө (9,2 пайызга) белгиленген.

2018-жылы реалдуу эмгек акы 2017-жылга салыштырганда 3,8 пайызга өскөн (2017-жылы өсүш 3,4 пайызды түзгөн).

² Чакан ишканаларды эске албаганда.

Мамлекеттик бюджет

2018-жыл жыйынтыгы боюнча мамлекеттик бюджеттин негизги параметрлеринин көрсөткүчү жакшыргандыгы белгиленген. Салык кирешелеринин алгылыктуу өсүш арымы менен айкалышта капиталдык чыгашалардын жана мамлекеттик сатып алууларга чыгашалардын кыйла кыскарышынан улам, кыйла катуулатылган бюджет-салык саясаты жүргүзүлгөн. Бюджеттин чыгаша бөлүгүнүн социалдык тармакка багытталышы сакталган. Натыйжада бюджет тартыштыгынын деңгээли өткөн жылдардагы мааниден төмөн түптөлүп, 6,2 млрд сомду же ИДӨгө карата 1,1 пайызды түзгөн (2017-жылы тартыштык 16,5 млрд сом же ИДӨгө карата 3,1 пайыз өлчөмүндө түптөлгөн). Бюджеттин баштапкы профицити 0,8 млрд сомду же ИДӨгө карата 0,1 пайызды түзгөн.

Байкоого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча мамлекеттик карыз 311,8 млрд сомду же ИДӨгө карата 56,0 пайызды түзүү менен өткөн жылдын акырына салыштырганда 0,2 пайызга төмөндөгөн (2017-жылы 312,5 млрд сом же ИДӨгө карата 58,9 пайыз). Жалпы карыз түзүмүндө тышкы карыздын кыскаруу жана ички карыздын өсүш тенденциясы байкалууда. Бюджет тартыштыгынын негизги ички каржылоо булагы катары мамлекеттик баалуу кагаздарды жайгаштыруудан алынган каражаттар саналат. Ошентип, мамлекеттик баалуу кагаздарды, атап айтканда, өткөн жылдарга караганда чыгаруу көлөмү кыйла жогору болгон узак мөөнөттүү мамлекеттик баалуу кагаздарды чыгарууну көбөйтүү саясаты жүргүзүлүүдө.

1.1.2-таблица. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бюджетинин негизги параметрлери

	2017-ж.		2018-ж.	
	млрд сом	ИДӨгө карата %	млрд сом	ИДӨгө карата %
Жалпы кирешелер (финансылык эмес активдерди сатууну кошо алганда)	149,5	28,2	151,5	27,2
анын ичинде: операциялык иштен кирешелер	149,5	28,2	151,5	27,2
финансылык эмес активдерди сатуу	0,0	0,0	0,1	0,0
Жалпы чыгашалар (финансылык эмес активдерди сатып алууну кошо алганда)	166,0	31,3	157,9	28,3
анын ичинде: операциялык ишке чыгашалар	124,9	23,5	129,1	23,2
финансылык эмес активдерди сатып алуу	41,1	7,8	28,8	5,2
Тартыштык (-) / Профицит (+)	-16,5	-3,1	-6,4	-1,1
Баштапкы тартыштык (-) / профицит (+)	-10,6	-2,0	0,8	0,1
Бюджетти каржылоо	22,8	4,3	13,4	2,4
Тышкы каржылоо	17,6	3,4	2,0	0,4
Ички каржылоо	5,2	1,0	11,4	2,0

Булагы: КР ФМ

Макроэкономикалык тобокелдиктер

Бүтүндөй алганда отчеттук жыл жыйынтыгы боюнча калыптанган экономикалык өсүш маалымат жана байланыш чөйрөлөрүн кошпогондо, экономиканын бардык негизги секторлорунун алгылыктуу салымы менен шартталган. Ошону менен бирге, тогуз ай ичинде “өнөр жай” секторунда төмөн арымдагы өсүш байкалган, ал жылдын акырына карата ИДӨнүн калыптанышына алгылыктуу салым кошкон. Өнөр жай көрсөткүчүнүн мындай динамикасы, эң башкысы, “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканаларынын өндүрүш көрсөткүчтөрүнүн эсебинен шартталган. Акча-кредит саясатынын максаттарында экономикадагы жигердүүлүк көз карашынан алганда, көрсөткүч катары саналган “Кумтөрдү” эске албаганда, ИДӨ өсүшкө ээ болгондугу катталган, буга

Улуттук банктын түркү берүүчү акча-кредит саясаты жана акча каражаттарынын алгылыктуу агылып кирүүсү шарт түзгөн. Мында экономикада түзүмдүк проблемалар сакталып тургандыгына жана дүйнөлүк экономикада жагдай ар тараптуу болгондугуна байланыштуу макроэкономикалык тобокелдиктер сакталууда.

Россияга санкциялык басымдын күчөтүлүшү россиялык долбоорлордун инвестиция тартуусуна таасирин тийгизиши мүмкүн, бул орус рублинин курсунун жана Россияда экономикалык жигердүүлүктүн басаңдашын шартташы ыктымал. Мындай натыйжалар Россиянын соода боюнча өнөктөш өлкөлөрүнүн экономикасына, анын ичинде Кыргыз Республикасынын экономикасына да тиешелүү негизде таасирин тийгизет.

2018-жыл жыйынтыгын эске алсак, өтүп жаткан жылдын биринчи жарымында инфляция орточо деңгээлде түптөлөт, андан кийин жылдын акырына карата күч ала баштайт, бирок 5-7 пайыз максаттуу көрсөткүчтөн ашпайт. 2019-жылы жөнгө салынуучу товарларга баанын өсүшүнөн улам инфляциялык тобокелдиктер жана 2018-жылдагы төмөн базанын алкагында 2019-жылы азык-түлүк инфляциясынын бара-бара жогорулашы күтүлүүдө.

Бүтүндөй алганда, инфляциянын учурдагы өнүгүү динамикасын эске алганда, анын максаттуу көрсөткүчтөрдөн четтөөсү күтүлгөн жок. Дүйнөлүк азык-түлүк рыногунда баалардын өзгөрүлмөлүүлүгү жана аба-ырайы шарттарынын азык-түлүк бааларга таасирин тийгизүү тобокелдиктери сакталууда, алар республикада баалардын жалпы деңгээлине инфляциялык жана дефляциялык басым көрсөтүшү ыктымал.

Салык-бюджет чөйрөсүндө тең салмаксыздыктын төмөндөгөндүгүнө карабастан, мамлекеттик финансы туруктуулугуна байланыштуу тобокелдиктер, мурдагыдай эле сакталууда, бирок орточо деңгээлде катталган. Орто мөөнөттүү келечекте мамлекеттик карыздын туруктуу болушу, бирок ага реалдуу ИДӨнүн өсүшү, алмашуу курсунун жана баштапкы бюджет тартыштыгынын өзгөрүүсү таасирин тийгизиши мүмкүн экендиги күтүлүүдө.

1.2. Финансы секторунун түзүмү

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун институционалдык түзүмүн коммерциялык банктар жана башка финансылык институттар түзгөн.

1.2.1-таблица. Финансы секторунун институционалдык түзүмү
(финансылык институттардын саны)

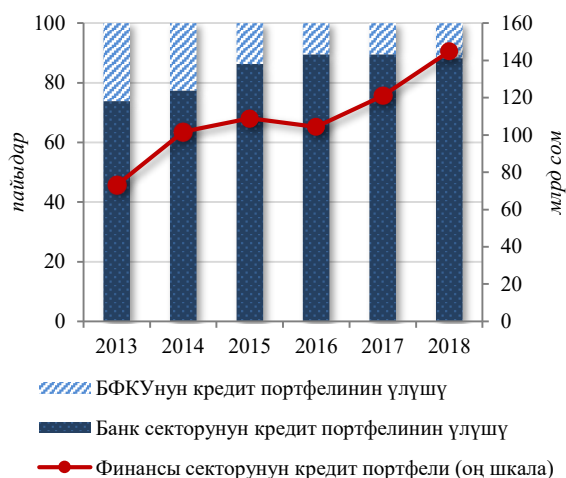
Финансылык институттар	2015	2016	2017	2018
Коммерциялык банктар	24	25	25	25
Башка финансылык компаниялар, анын ичинде:	656	704	688	693
<i>Банк эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ), анын ичинде:</i>	627	673	657	662
Микрофинансылык уюмдары, анын ичинде:	172	162	150	142
микрокредиттик компаниялар	109	103	96	95
микрокредиттик агенттиктер	57	53	47	39
микрофинансылык компаниялар	6	6	7	8
“КСФК” ААКсы	1	1	1	1
Кредиттик союздар	125	116	110	106
Алмашуу бюролору	329	394	396	413
Камсыздандыруу компаниялары	17	19	19	19
Инвестициялык фонддор	9	9	9	9
Фондулук биржалар	1	1	1	1
Пенсиялык фонддор	2	2	2	2

Булагы: КБ, БФКУ, КР УСК

2018-жылдын акырына карата банктардын жана БФКУлардын активдери 242,8 млрд сомду же ИДӨгө карата 43,6 пайызды түзгөн.

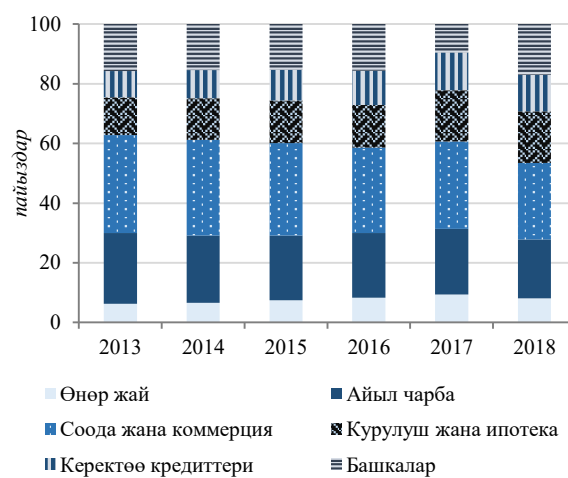
Банктардын жана БФКУлардын чогуу алгандагы кредит портфели 2018-жылы 144,8 млрд сомду же ИДӨгө карата 26,0 пайызды түзгөн. Финансы секторунун кредит портфелиндеги банктардын кредиттеринин үлүшү 1,2 п.п. азайып, 2018-жылдын акырына 88,3 пайызды түзгөн (1.2.1-график).

1.2.1-график. Кредит портфелинин түзүмү

Булагы: КБ жана БФКУ

1.2.2-график. Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: КБ жана БФКУ

Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмүндө, мурдагыдай эле, соода (банктар) жана айыл чарба (БФКУ) чөйрөлөрүндө кредит портфели жогору концентрациялангандыгы белгиленген. Финансы секторунун кредит портфелинин экономиканын жогоруда аталган тармактарындагы чогуу алгандагы үлүшү 2018-жылдын акырында кредиттердин жалпы көлөмүнүн 45,4 пайыз деңгээлине чейин жетип, 65,8 млрд сомду түзгөн (1.2.2-график).

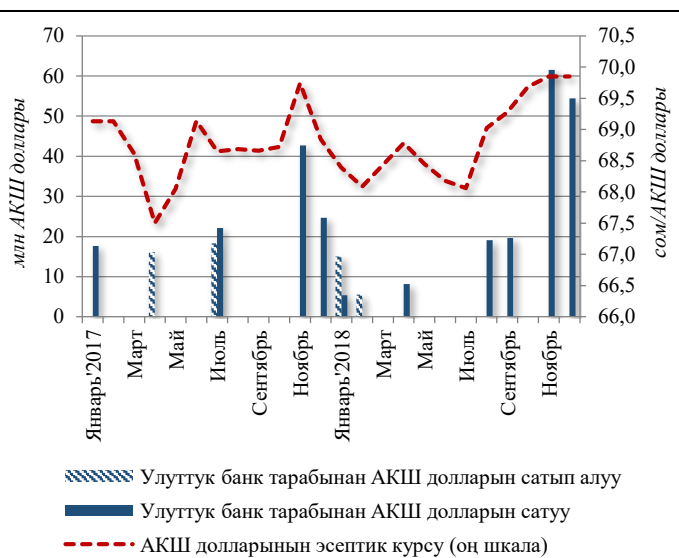
1.3. Финансы рынокторунун абалы

Ички валюта рыногундагы жагдай салыштырмалуу туруктуу болгон, ал эми ички жана тышкы факторлор менен шартталган валюта курстарынын кескин түрдө кыска мөөнөткө өзгөрүлмөлүүлүгү Улуттук банктын валюта интервенциялары менен текшиленип турган. Акча рыногунда бүтүмдөр көлөмү 2017-жылдагыга караганда эң башкысы, репо-операциялардын көлөмүнүн өсүшү эсебинен көбөйгөн. Баалуу кагаздар рыногунда анын катышуучулары, анын ичинде тышкы инвесторлор да бардык мөөнөттүүлүккө ээ баалуу кагаздарды жигердүү сатып алгандыгы катталган. Улуттук банк отчеттук мезгил ичинде ноталарды банк тутумун үстөк ликвиддүүлүктөн арылтуу инструменти катары жигердүү колдонгон.

1.3.1. Валюта жана акча рынокторунун абалы

Валюта рыногу

1.3.1.1-график. Улуттук банктын АКШ доллары рыногунда интервенцияларынын динамикасы

Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

2018-жылы ички валюта рыногунда жагдай салыштырмалуу туруктуу болгон. Терс тышкы жагдайга жана дүйнөлүк финансы рынокторундагы жогорку волатилдүүлүккө карабастан, улуттук валюта бир аз нарксыздаган. Алсак, отчеттук мезгил ичинде АКШ долларынын сомго карата эсептик курсу 1,5 пайызга, 1 АКШ доллары үчүн 68,8395 сомдон 69,8500 сомго чейин жогорулаган.

Өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдүн финансы рынокторундагы терс жагдай жана өнүккөн өлкөлөрдүн акча-кредиттик шарттарды күчөтүүсү алмашуу курсуна басым көрсөткөн, бул чет өлкө валютасына суроо-талаптын аны сунуштоо көлөмүнөн артышына алып келген.

Алмашуу курсунун олуттуу өзгөрүүсүнө жол бербөө үчүн Улуттук банк чет өлкө валютасын сатуу боюнча сыяктуу эле, сатып алуу боюнча валюта интервенцияларын жүргүзгөн. Негизинен чет өлкө валютасын сатуу операциялары басымдуу катталган, алардын көлөмү 2017-жылдагы көрсөткүчкө салыштырганда 57,0 пайызга өсүү менен 168,3 млн АКШ долларын түзгөн. Чет өлкө валютасын сатып алуу көлөмү 20,6 млн АКШ доллары өлчөмүндө калыптанган (-40,4 пайыз). Натыйжада бул операциялар боюнча нетто-сатуу көлөмү 147,7 млн АКШ долларын (2017-жылы – 72,7 млн АКШ долларын) түзгөн.

Валюта рыногунда чет өлкө валютасын сатып алуу жана сатуу боюнча операциялардын жалпы көлөмү (резидент эместер менен операцияларды эске алганда) отчеттук мезгил аралыгында 30,5 пайызга, 738,6 млрд сом эквивалентине чейин өскөн. Операциялар көлөмүнүн өсүшү бардык валюталар боюнча белгиленген.

Операциялардын негизги бөлүгү валюта рыногунун нак сегментинде жүргүзүлүп, алардын үлүшү 2018-жылы операциялардын жалпы көлөмүндө 93,1 пайызын түзгөн. Нак валютаны сатып алуу жана сатуу боюнча бүтүмдөрдүн олуттуу бөлүгү алмашуу бюролорунда келишилген

(50,3 пайыз), ал эми алардын өсүш арымы коммерциялык банктарга караганда кыйла жогору катталган. Валюта рыногунун нак эмес сегментинде бүтүмдөрдүн негизги бөлүгү АКШ долларында келишилген, бүтүмдөрдүн көлөмүнүн өсүшү негизинен коммерциялык банктардын АКШ долларын сатып алуу/сатуу боюнча операцияларынын 9,7 пайызга өсүшү менен камсыздалган.

Акча рыногу

Акча рыногунун ишенимдүү жана туруктуу иши карыз алуучулардын кыска мөөнөттүү мезгилге ликвиддүү каражаттарды керектөөлөрүн камсыз кылуусун уланткан, ошол эле учурда кредиторлорго өз үстөк камдарын инвестициялоо эсебинен пайда алуу мүмкүнчүлүгү сунушталган. Акча рыногундагы жигердүүлүк кыйла жогору болгон, ал эми пайыздык чендер капиталдар рыногунда пайыздык чендерди түптөө факторлорунун биринен болгон.

2018-жылы өлкөнүн банктар аралык кредит рыногундагы бүтүмдөр көлөмү кыйла жогорулап, 31,4 млрд сомго чейин жеткен, бул 2017-жылга караганда 2,8 эсеге жогору. Банктар аралык рынокто кредиттөөнүн жалпы көлөмүнүн өсүшүнүн негизги себеби катары репо операциялардын көлөмүнүн өсүшү саналат, ал кредиттердин жалпы көлөмүндөгү басымдуу үлүштү ээлеп, 31,3 млрд сом деңгээлинде түптөлгөн. Ушуга байланыштуу банктар аралык кредиттик ресурстарга орточо салмактанып алынган чен 2017-жылдагы 2,07 пайыздан 2018-жылы 2,38 пайызга чейин жогорулаган. Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногунда орточо салмактанып алынган пайыздык чендин өзгөрүлмөлүүлүгү бир жыл мурдагыга караганда 2018-жылы төмөндөгөндүгү, орточо алынган мөөнөт да 22 күндөн 5 күнгө чейин кыскаргандыгы белгиленген.

Банктар аралык кредиттер түзүмүндө репо операцияларынын көлөмү 99,8 пайыз деңгээлинде түптөлүү менен 31,3 млрд сомду түзгөн (3,0 эсе). Репо операциялар боюнча орточо салмактанып алынган чен 2017-жылдагы 1,85 пайыздан кароого алынып жаткан мезгил ичинде 2,40 пайызга чейин өскөн. Улуттук валютадагы стандарттык бүтүмдөр анча көп ишке ашырылган эмес, алардын көлөмү 65,7 млн сомду түзсө (-91,2 пайыз), чет өлкө валютасындагы стандарттык бүтүмдөр дээрлик келишилген эмес (2017-жылы операциялар көлөмү 116,9 млн сом эквивалентин түзгөн).

Отчеттук мезгил ичинде Улуттук банк тарабынан банктардын кыска мөөнөттүү ликвиддүүлүгүн колдоо үчүн сунушталуучу “овернайт” кредиттеринин көлөмү 18,1 млрд сомду түзгөн. Ушуну менен катар эле, коммерциялык банктардын каражаттарды “овернайт” депозиттерине жайгаштыруу көлөмү 956,3 млрд сомду түзгөн (2017-жылдагы көрсөткүчкө салыштырганда -49,7 пайыз).

1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы

2018-жылы баалуу кагаздар рыногунун конъюктурасы салыштырмалуу алгылыктуу болгон. Жетиштүү үстөк ликвиддүүлүк деңгээлине ээ инвесторлор өз инвестициялык портфелдерин жигердүүлүк менен көбөйтүшкөн. Баштапкы мамлекеттик баалуу кагаздар рыногунда Финансы министрлиги 12 айлык МКВларды жана 2, 3, 5, 7 жана 10 жылдык МКОлорду жайгаштыруу аркылуу утурмдук карыз алышууну уланткан. Финансы министрлиги МБКларды (кошумча жайгаштырууларды эске алуу менен МКО жана МКВ) сатуунун зарыл көлөмүн 2017-жылдагы 17,3 млрд сомдон 2018-жылы 22,1 млрд сомго чейин жогорулаткан. Бул рынокто 2018-жылы өткөн жылга караганда резидент эместердин МКОлорго суроо-талабы байкалган. Алсак, отчеттук жылдын жыйынтыгы боюнча резидент эместердин жүгүртүүдөгү МКОлорунун көлөмү 6,0 млрд сомду түзгөн.

Финансы министрлиги тарабынан сунушталган МКВлардын жалпы көлөмү отчеттук мезгил ичинде 38,2 пайызга, 3,1 млрд сомго чейин кыскарган. Кароого алынып жаткан мезгил ичинде МКВлар рыногунда Финансы министрлиги менен Улуттук банктын баштапкы мамлекеттик баалуу

кагаздар рыногунда иш-аракеттерди макулдашуу боюнча биргелешкен саясатына ылайык 12 айлык баалуу кагаздар гана чыгарылган. Ушуга байланыштуу рыноктун айрым жигердүү катышуучуларынын (коммерциялык банктар) Улуттук банктын салыштырмалуу кыска мөөнөттүү ноталар рыногуна, ошондой эле кыйла узак мөөнөттүү финансылык инструменттер рыногуна багыт алгандыгы байкалган. Натыйжада коммерциялык банктардын МКВларынын инвестициялык портфели 2017-жылдын акырындагы 2,3 млрд сомдон 2018-жылдын акырында 1,5 млрд сомго чейин кыскарган. Ошону менен бирге МКВлар рыногунда институционалдык инвесторлордун жигердүүлүгүнүн өсүшү белгиленген, мында алардын инвестициялык портфели жыл ичинде 616,3 млн сомдон 1,1 млрд сомго чейин өскөн.

МКВга суроо-талаптын жалпы көлөмү өткөн жылга салыштырганда 48,6 пайызга төмөндөө менен 4,5 млрд сомду түзгөн. Аукциондордун жыйынтыгы боюнча сатуу көлөмү 2,6 млрд сомду (-36,7 пайызды) түзгөн. Бул сегментте атаандаштыктын төмөндөөсү натыйжасында жалпы орточо алынган кирешелүүлүк 0,6 п.п., 5,6 пайызга чейин өскөн. Экинчилик рынокто коммерциялык банктар орточо салмактанып алынган 5,0 пайыздык чен боюнча 14,7 млн сом суммасына МКВларды сатып алуу/сатуу операцияларын жүргүзгөн.

Отчеттук мезгилде Финансы министрлиги МКОлорду чыгаруу көлөмүн жигердүүлүк менен көбөйтүүнү уланткан. Инвесторлордун да МКОго жогору суроо-талабы байкалып, ал сунуштоо көлөмүнөн 2 эсе жогору түптөлгөн. Мунун натыйжасында МКОлордун бардык мөөнөттүүлүгү боюнча орточо алынган кирешелүүлүгү төмөндөп, жалпы алганда 11,8 пайыз деңгээлинде (-1,2 п.п.) түптөлгөн. Отчеттук мезгилде МКОлорго суроо-талаптын жалпы көлөмү, Финансы министрлиги сунуштоо көлөмүн 63,9 пайызга (15,2 млрд сомго чейин) жогорулаткан учурда 76,9 пайызга (30,1 млрд сомго) чейин көбөйгөн. Жыйынтыгында биринчилик рынокто кошумча жайгаштырууну эске алуу менен сатуу көлөмү жыл ичинде 48,6 пайызга көбөйүү менен 19,5 млрд сом чегинде катталган.

Отчеттук жыл жыйынтыгы боюнча сатуу көлөмүнүн өсүшүнөн улам жүгүртүүдөгү МКОлордун³ көлөмү 58,5 пайызга, негизинен институционалдык инвесторлор жана юридикалык жактар-резидент эместер тарабынан МКОлорду 37,6 млрд сомго чейин арттыруусунун эсебинен жогорулаган. Чет өлкө валютасында номинирленген МКО портфели жыл башынан тартып өзгөрүүсүз калып, 49,4 млн АКШ долларын түзгөн.

Экинчилик рынокто катышуучулар МКОлорду сатып алуу/сатуу боюнча операцияларды кыйла жигердүү жүргүзгөн. Аларды сатуу суммасы отчеттук мезгилде 10,3 пайыз орточо салмактанган чен боюнча 784,9 млн сом чегинде калыптанган.

2018-жылы Улуттук банк 7, 28 жана 91 күндүк, ал эми август айынан тартып – 182 күндүк жана декабрь айынан тартып 14 күндүк ноталарды жайгаштыра баштаган. Улуттук банк ноталарды акча-кредит саясатында каралган милдеттерге жараша аларды сунуштоо көлөмүн жөнгө салуу аркылуу үстөк ликвиддүүлүктү абсорбациялоо инструменти катары жигердүү колдонууну уланткан. Улуттук банк тарабынан отчеттук мезгилде сунушталган ноталар көлөмү 2017-жылдагы ушул эле көрсөткүчкө салыштырганда 13,2 пайызга, 128,5 млрд сомго чейин жогорулаган.

Улуттук банктын ноталарын сатуу көлөмү өткөн жылдагыга караганда 28,4 пайызга, 109,1 млрд сомго чейин өскөн, мында сатуунун негизги көлөмү 7 күндүк ноталарга туура келген (64,9 млрд сом). Натыйжада Улуттук банктын жүгүртүүдөгү ноталар портфелинин жалпы көлөмү жыл башынан тартып 53,9 пайызга, 8,0 млрд сомго чейин өскөн.

Улуттук банктын ноталарын жайгаштыруу аукциондорунун жыйынтыгы боюнча бул активдин жалпы орточо алынган кирешелүүлүгү отчеттук мезгилде 2017-жылдын ушул эле көрсөткүчүнө салыштырганда 1,0 п.п., 3,0 пайызга чейин өскөн.

³ Чет өлкө валютасында номинирленген МКОлорду эске албаганда.

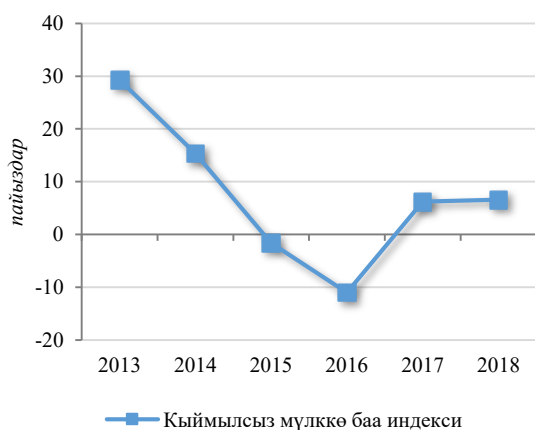
1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу

Кыргыз Республикасынын кыймылсыз мүлк рыногунда батирлерге жана жеке турак үйлөргө баанын жогорулашына байланыштуу кыймылсыз мүлккө⁴ баа индексинин бир аз өсүшү байкалган. Мында турак жай менен камсыз болуу индекси дээрлик 2017-жылдагы деңгээлде сакталып калган (индекс мааниси 6,0 жылдан 6,1 жылга чейин жогорулаган).

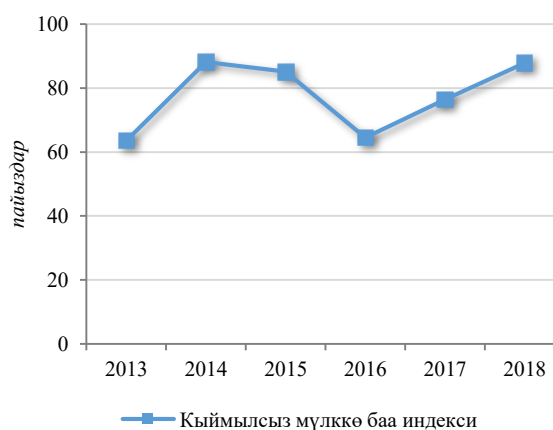
Кыймылсыз мүлк рыногунун финансы секторуна карата тобокелдиктери орточо деңгээлде сакталган, бул банктардын жалпы кредит портфелиндеги ипотекалык кредиттердин⁵ үлүшүнүн жогору эмес болушу менен шартталган.

2018-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында турак жайга баа индексинин 6,2 пайыздан 6,6 пайызга чейин жогорулагандыгы, ошондой эле 2017-жылга салыштырганда квартираларга баанын 7,1 пайыздык пунктка жана жеке турак үйлөргө 5,7 пайыздык пунктка жогорулагандыгына байланыштуу, турак жайга базистик баа индексинин 76,4 пайыздан 87,8 пайызга чейин жогорулагандыгы байкалган. 2018-жыл ичинде ипотекага берилген кредиттердин өсүш арымы бир аз басандаган (2017-жылга салыштырганда 8,3 пайыз).

1.4.1-график. Кыймылсыз мүлк рыногунда баа индексинин өсүш арымы

1.4.2-график. Кыймылсыз мүлк рыногундагы базистик баа индексинин өсүш арымы⁶

Булагы: КР МКК

Булагы: КР МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2018-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча 2017-жылга салыштырганда Бишкек шаарында турак жайдын (квартиранын) 1 чарчы метрине орточо баа 7,3 пайызга (50,4 миң сомго чейин) жана Ош шаарында – 6,5 пайызга жогорулаган (31,5 миң сомго). Бишкек шаарында жеке турак жайлардын 1 чарчы метрине орточо баа 9,9 пайызга жогоруласа, Ош шаарында 6,4 пайызга төмөндөгөн.

⁴ Кыймылсыз мүлккө баа индексин түзүүдө Ласпейрес индекси ыкмасы колдонулган. Жалпы алганда, Ласпейрес индекси төмөнкүчө аныкталат:

$$L = (\sum_{i=1}^K QoiPti / \sum_{i=1}^K QoiPoi) * 100,$$

мында K = кыймылсыз мүлк түрлөрүнүн саны;

Qoi = базистик мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектилеринин саны;

Poi = базистик мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин баасы;

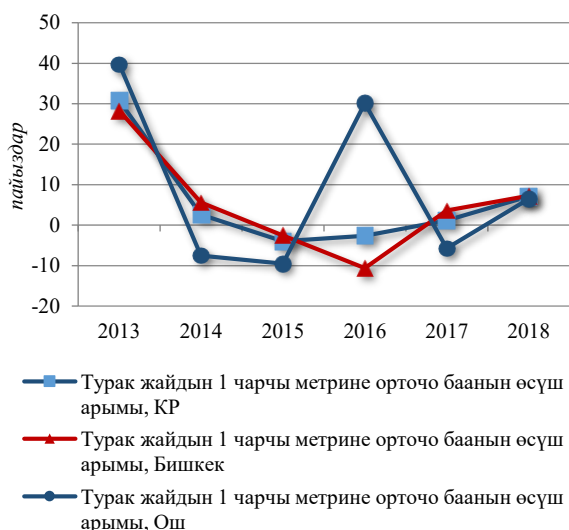
Pti = өтүп жаткан мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин баасы

⁵ Азыркы учурда Кыргыз Республикасынын шарттарында ипотекалык кредит катары, эрежедегидей эле, кыймылсыз мүлккө менчик укукту күрөөгө коюу алдында узак мөөнөткө сунушталган кредитти түшүнөбүз.

⁶ Базистик мезгил катары 2010-жыл алынган.

Кыймылсыз мүлктү сатып алуу-сатуу боюнча бүтүмдөрдүн саны отчеттук мезгил ичинде 10,6 пайызга жогорулап, 38 049 түзгөн. Квартираларды жана үйлөрдү сатып алуу-сатуу боюнча бүтүмдөрдүн саны өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 8,2 пайызга жана 14,4 пайызга жогорулап, тиешелүүлүгүнө жараша 23 197 жана 14 852 түзгөн.

1.4.3-график. Квартираларга баанын өзгөрүү динамикасы

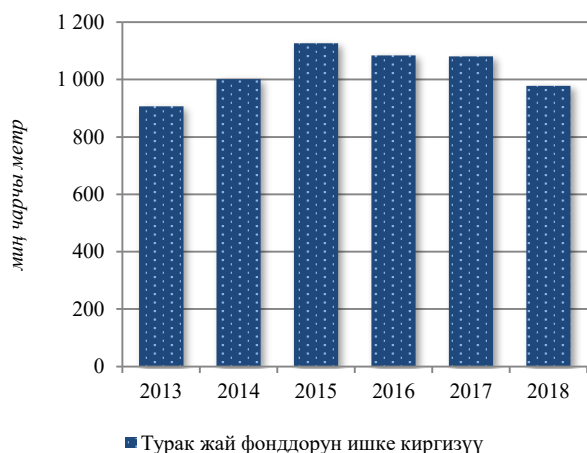
Булагы: КР МКК, УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

1.4.4-график. Жеке турак үйлөргө баанын өзгөрүү динамикасы

Булагы: КР МКК, УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

1.4.5-график. Турак жайды пайдаланууга берүү жана курулушка, ипотекага берилген кредиттердин динамикасы⁷

Булагы: КР МКК, УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Турак жай фонддорун пайдаланууга берүүнүн азайгандагы байкалган. 2018-жыл жыйынтыгы боюнча турак жай фонддорун пайдаланууга берүүнүн чогуу алгандагы көрсөткүчүнүн азайуусу 2017-жылга салыштырганда 9,4 пайызды түзгөн, бул негизинен Бишкек шаарында турак жай фонддорун пайдаланууга берүүнүн азайгандыгы менен шартталган (1.4.1-таблица).

⁷ Бир мезгил үчүн маалымат.

1.4.1-таблица. Пайдаланууга берилген турак жай аянтынын географиялык түзүмү

	2017-ж.		2018-ж.	
	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %
Бишкек ш. жана Чүй областы	496,8	46,0	343,9	35,1
Ош ш. жана Ош областы	228,2	21,1	242,9	24,8
КРнын башка областтары	355,5	32,9	391,8	40,0
Бардыгы болуп	1 080,5	100,0	978,6	100,0

Булагы: КР УСК

2018-жылдын 31-декабрынын акырына карата 2017-жылга салыштырганда курулушту каржылоого берилген кредиттер көлөмүнүн көбөйгөндүгү жана берилген ипотекалык кредиттер көлөмүнүн азайгандыгы байкалууда. Акыркы эки жыл ичинде 1,8 млрд сом өлчөмүндө курулушка берилген кредиттер көлөмүнүн жыл сайын өсүшү сакталууда. Өсүш өзгөчө чет өлкө валютасында берилген кредиттердин эсебинен келип чыккан (1,5 млрд сомго өсүш). Карама-каршы жагдай ипотекалык кредиттер боюнча байкалууда, мында негизинен улуттук валютада каржылоонун өсүшү эсебинен түптөлгөн 2017-жылдагы кредиттөө көлөмүнүн жогорулоосу отчеттук жылы берилген кредиттер көлөмүнүн азаюу тенденциясына өзгөргөн.

Ипотекалык кредиттер көлөмүнүн 0,5 млрд сомго кыскаруусу негизинен чет өлкө валютасында берилген кредиттер көлөмүнүн азаюусунан улам келип чыккан. Ипотекалык кредиттердин көлөмүнүн азайышы Бишкек шаарында турак жай фондун пайдаланууга берүүнүн азайгандыгы менен түшүндүрүлөт. Мында, ипотекага жаңыдан берилген кредиттердин көлөмү 2017-жылга салыштырганда азайгандыгына карабастан, бул сектордогу кредиттердин жалпы кредит портфелиндеги үлүшү өзгөрүүсүз калып, 9,6 пайызды түзгөн.

1.4.6-график. Курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин көлөмү⁸

Булагы: КБ, Улуттук банк

1.4.7-график. Коммерциялык банктардын кредит портфелинде курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү⁹

Булагы: КБ, Улуттук банк

⁸ Бир мезгил үчүн маалымат.

⁹ Бир мезгилдин акырына карата маалымат.

1.4.8-график. Классификацияланган кредиттердин динамикасы

Булагы: КБ

Ошону менен бирге, курулушка жана ипотекага берилген проблемалуу кредиттердин чогуу алгандагы көлөмү отчеттук мезгил ичинде 0,6 пайыздык пунктка азайып, банк секторунун проблемалуу кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 15,5 пайызын түзгөн (1.4.8-график).

Турак үйлөрдү куруу жана пайдаланууга берүү негизинен калктын каражаттарынын эсебинен ишке ашырылууда (алардын жалпы пайдаланууга берүү көлөмүнөн 92,7 пайыз)¹⁰.

2018-жылдын 31-декабрынын акырына коммерциялык банктардын жалпы кредит портфелинде курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин үлүшү бир аз жогорулап (2017-жылга салыштырганда 1,6 пайыздык пунктка), 18,4 пайызды түзгөн (1.4.7-график).

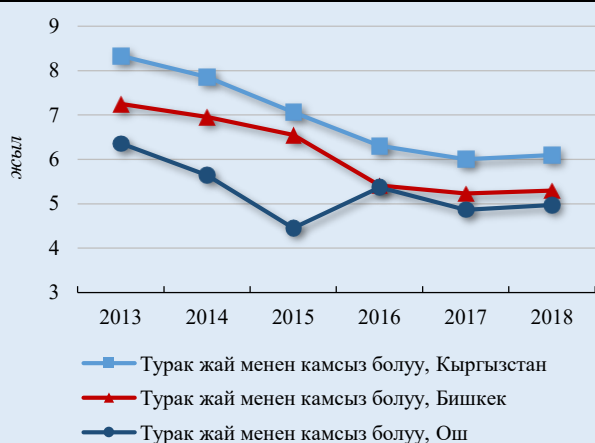
Курулушка жана ипотекага классификацияланган кредиттердин чогуу алгандагы көлөмү 12,0 пайызга өсүп, 1 483,7 млн сомду түзгөн, мында курулушка жана ипотекага классификацияланган чет өлкө валютасындагы кредиттердин көлөмү 5,2 пайызга өсүп, 981,1 млн сомду түзгөн.

¹⁰ Кыргыз Республикасынын социалдык-экономикалык абалы, 2018-жылдын январь-декабрь айлары//Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети, - Бишкек, - С. 98.

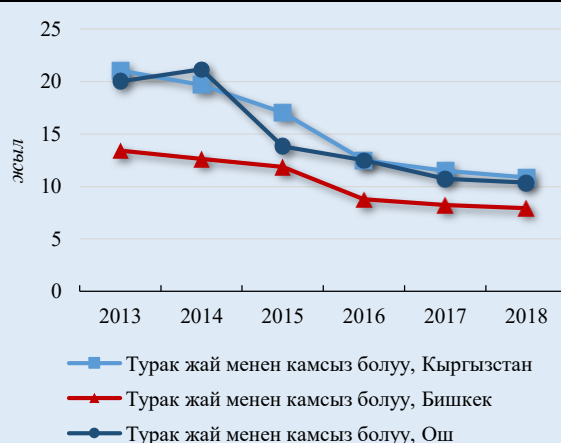
1-кыстырма. Турак жай менен камсыз болуу индекси

2018-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында турак жай менен камсыз болуу деңгээли дээрлик 2017-жылдагы деңгээлде сакталган (индекс мааниси 6,0 жылдан 6,1 жылга чейин жогорулаган). Бул, кыймылсыз мүлккө баалардын өсүш арымынын (6,6 пайызга өсүш) орточо айлык номиналдуу эмгек акынын өсүш арымынан (5,4 пайызга өсүш) артышы менен шартталган (1-график).

1-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске албаганда, турак жай (квартира) менен камсыз болуу индекси

2-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске алганда, турак жай (квартира) менен камсыз болуу индекси

2018-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында 54 чарчы метр аянттындагы квартира сатып алуу үчүн эки адамдан турган үй-бүлө мүчөлөрү орточо айлык номиналдык эмгек акысын бирдей шарттарда 6,1 жыл бою топтоосу зарыл.

2018-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында үч адамдан турган жана ага 14 193,0 сом өлчөмүндө минималдуу керектөө бюджетти туура келген үй-бүлөгө (үй-бүлөнүн чогуу алгандагы 43,8 пайызы) турак жай сатып алуу үчүн 10,8 жыл талап кылынат (2-график).

2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна таасирин стресс-тесттен өткөрүү ¹¹

2018-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча банктардын кредит портфелиндеги күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк менен камсыздалган кредиттердин үлүшүнө кредиттердин жалпы санынын 44,8 пайызы туура келген. Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн көлөмү (күрөөлүк нарк боюнча) кредит портфелдин бүтүндөй күрөөлүк камсыздоосунун 75,8 пайызын түзгөн.

Банк сектору үчүн кредиттик тобокелдиктер күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн наркынын кредит боюнча төлөм калдыгынан төмөн болушу жана карыз алуучунун андан ары кредитти төлөөдөн баш тартуу ыктымалдыгы менен шартталган.

Стресс-тесттер орду жабылбаган ссудалардан келип чыгышы мүмкүн болгон жоготууларга сандык баа берүү, ошондой эле тышкы таасирлерге туруштук берүү мүмкүнчүлүгү төмөн банктарды (банктык топторду) аныктоо үчүн өткөрүлөт.

1-схема. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторунда кредиттик тобокелдик деңгээлине тийгизген таасирин стресс-тесттен өткөрүүнүн жыйынтыктары

Сценарий	Банк секторунун потенциалдуу жоготуулары	Ири банктардын потенциалдуу жоготуулары	Капитал шайкештиги ченемин бузуу тобокелдиги
"Мурдатан калыптанган"* (кыймылсыз мүлккө баанын жыл ичинде 23% төмөндөшү)	----	----	4 банк
"Альтернативдүү" (кыймылсыз мүлккө 2 жыл ичинде баанын 40% төмөндөшү)	-0,4 млрд сом	----	8 банк
"Тере" (кыймылсыз мүлккө баанын жыл ичинде 50% төмөндөшү)	-13,6 млрд сом	-3,3 млрд сом	10 банк

* 2008-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында кыймылсыз мүлккө баа 23 пайызга төмөндөгөн.

Стресс-тестке кошумча банктар чыгымга дуушар боло баштаган кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөөсүнүн чектүү деңгээли аныкталган. Банк сектору кыймылсыз мүлккө баа 40,0 пайызга, ири банктар – 45,9 пайызга төмөндөгөн учурда чыгым тарта баштайт. Банк секторунун, ошондой эле ири банктардын капитал шайкештиги ченемин бузуу тобокелдиги кыймылсыз мүлккө баанын тиешелүүлүгүнө жараша 54,0 жана 54,8 пайызга төмөндөөсү шартында келип чыгат.

Стресс-тест боюнча эсептөөлөрдө банктардын күрөөлүк мүлкүнүн баалоо наркынын келип чыгышы ыктымал болгон айырмасы эске алынган эмес, ал рыноктук наркынан 20 пайызга чейин аз болушу мүмкүн. Муну эске алганда, кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшүнүн чектүү мааниси 20 пайызга жогорулашы ыктымал.

¹¹ Стресс-тест коммерциялык банктардын 2018-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча сурамжылоо аркылуу алынган маалыматтарынын негизинде өткөрүлгөн.

II. БАНК СЕКТОРУ

2018-жылы 2017-жылга салыштырмалуу банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн: активдердин, кредит портфелинин, депозиттердин, капиталдын, ликвиддүүлүктүн, рентабелдүүлүктүн жана финансылык ортомчулуктун көрсөткүчтөрүнүн өсүшү байкалган.

Банк секторунун системалуу тобокелдиги 2018-жылдын жыйынтыгы боюнча орточо катары бааланат. Банк секторунун капиталынын шайкештигинин жогорку деңгээлге ээ болушу финансылык ортомчулук деңгээлин, иш натыйжалуулугун андан ары жогорулатуу жана келечекте банк секторунун туруктуулугун камсыз кылуу потенциалына ээ экендигин тастыктап турат.

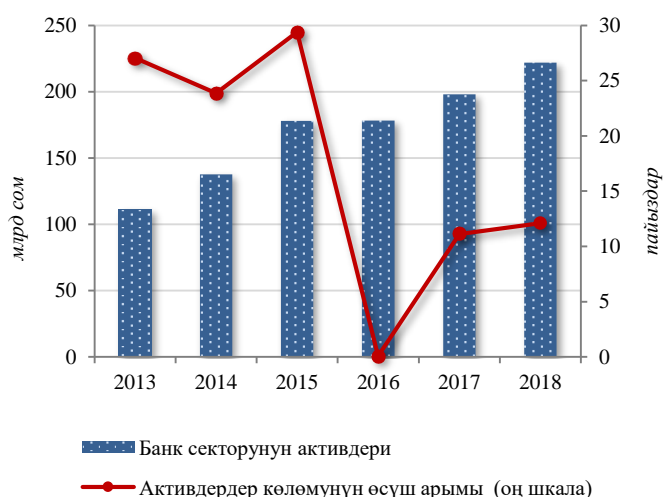
2.1. Негизги тенденциялар

2018-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча¹² Кыргыз Республикасынын аймагында 25 коммерциялык банк (Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалын кошо алганда) жана алардын 321 филиалы иштеп турган, анын ичинде 18 банк – чет өлкө капиталын тартуу менен иш алып барса, алардын ичинен 14 банк 50 пайыздан көбүрөөк өлчөмдө чет өлкө капиталынын катышуусунда ишкердигин жүргүзгөн. Республиканын бардык банк мекемелери ишинин түрү боюнча универсалдуу болуп саналышат.

Активдер

Бүтүндөй алганда отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдеринин көлөмүнүн өсүшү белгиленген. 2018-жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдери 2017-жылга салыштырмалуу 12,1 пайызга көбөйүү менен 222,0 млрд сомду түзгөн (2.1.1-график).

2.1.1-график. Банк секторунун активдеринин динамикасы

Активдердин өсүшү, негизинен төмөнкүлөрдүн көбөйүүсү эсебинен камсыз болгон:

- кредит портфелдин 18,1 пайызга же 19,6 млрд сомго;

- баалуу кагаздардын 22,0 пайызга же 4,0 млрд сомго;

- нак акчалардын жана корреспонденттик эсептердин 7,4 пайызга же 3,7 млрд сомго.

Активдер түзүмүндө кредит портфелдин салыштырма салмагы 2017-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 1,0 п.п. көбөйүү менен 57,6 пайыз чегинде катталган.

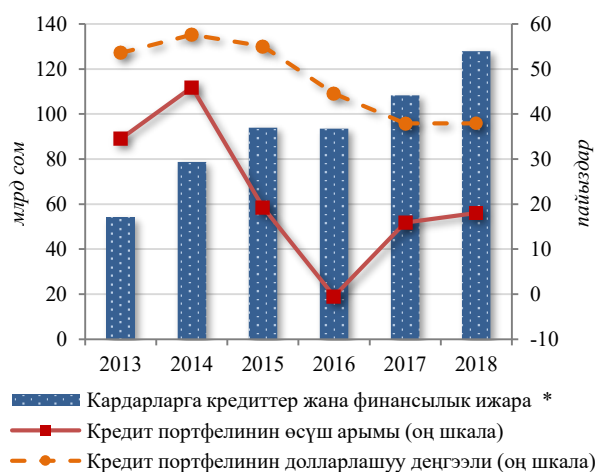
¹² Маалыматтар коммерциялык банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетуна ылайык келтирилген (ПРБО).

Кредит портфели

2018-жылы банктардын кредит портфелинин өсүшү экономиканын көпчүлүк тармактары боюнча байкалган.

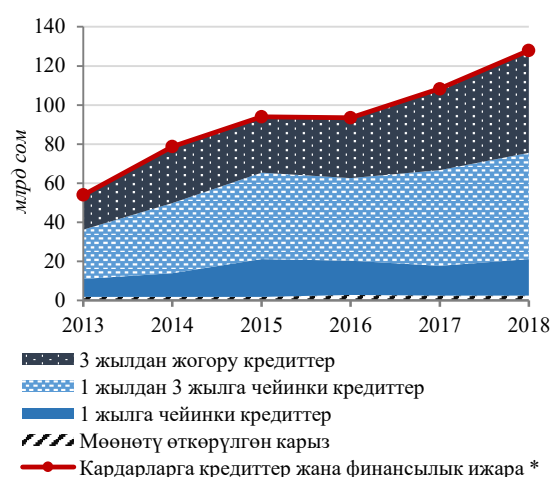
Жыл жыйынтыгы боюнча банк секторунун кредит портфелинин долларлашуу деңгээли 2017-жылга салыштырмалуу 0,1 п.п. азайып, 37,9 пайызды түзгөн (2.1.2-график).

2.1.2-график. Банк секторунун кредит портфелинин динамикасы

* ФКУларга берилген кредиттерди жана атайын РППУну эске албаганда

2.1.3-график. Кредит портфелинин мөөнөттүүлүк боюнча түзүмү

* ФКУларга берилген кредиттерди жана атайын РППУну эске албаганда

Кредит портфелдин түзүмүндө мөөнөттүүлүгү боюнча негизги үлүш 1 жылдан 3 жылга чейин берилүүчү орто мөөнөттүү кредиттерге – 42,6 пайыз же 52,7 млрд сом жана үч жылдан ашык мөөнөткө берилген узак мөөнөттүү кредиттерге – 40,9 пайыз же 52,3 млрд сом туура келген (2.1.3-график).

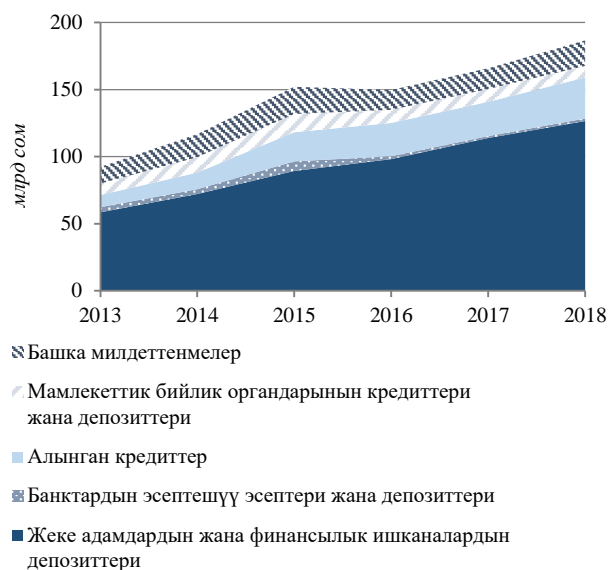
Милдеттенмелер

2018-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банк секторунун милдеттенмелери өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 12,6 пайызга көбөйүү менен 186,6 млрд сомду түзгөн.

Жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттери кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча 9,5 пайызга көбөйгөн жана 133,1 млрд сом чегинде катталган (2.1.4-график). Жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин салыштырма салмагы банк милдеттенмелеринде 2,0 п.п. кыскарып, 71,3 пайызды түзгөн.

Тартылган каражаттардын жалпы көлөмүндө чет өлкө валютасындагы милдеттенмелердин үлүшү 2,8 п.п. азаюу менен 42,7 пайыз же 79,6 млрд сом чегинде катталган (2.1.5-график).

2.1.4-график. Банктардын милдеттенмелеринин ресурстар булагы боюнча түзүмү

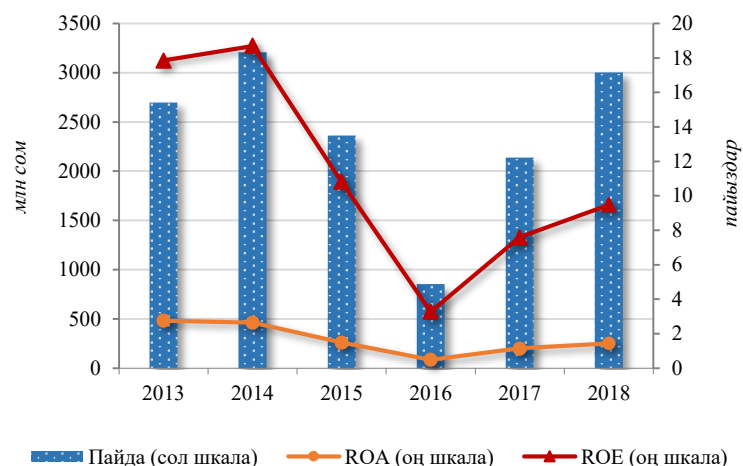

2.1.5-график. Банктардын чет өлкө валютасындагы милдеттенмелери

Финансылык натыйжалар

2.1.6-график. Банк секторунун рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү

Отчеттук жылдын жыйынтыгы боюнча 2017-жылга салыштырганда рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрүнүн жакшыруусу белгиленген:

- ROA 1,4 пайызды түзгөн;

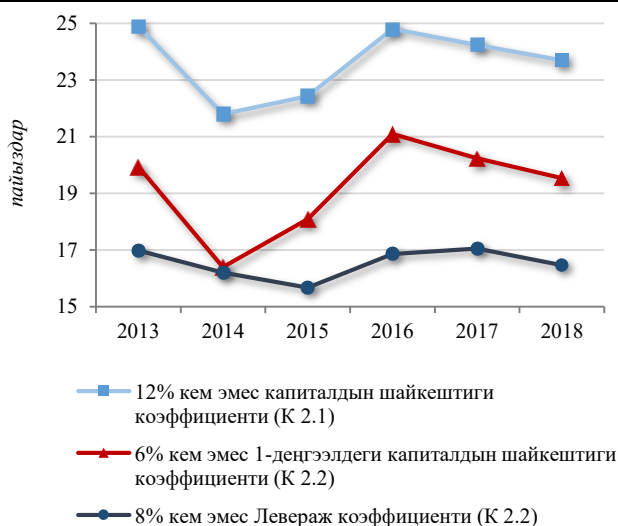
- ROE 9,5 пайыз деңгээлинде түптөлгөн.

Банк секторунун таза пайдасы 41,0 пайызга көбөйгөн жана 3,0 млрд сомду түзгөн (2.1.6-график).

Капиталдын шайкештиги

Капиталдын шайкештиги ченеминин минималдуу мааниси 12 пайыз деңгээлинде белгиленген шартта, 2018-жылдын жыйынтыгы боюнча бул көрсөткүч өткөн жылдын ушул эле мезгилиндеги көрсөткүчкө салыштырганда 0,5 п.п. төмөндөө менен 23,7 пайыз деңгээлинде түптөлгөн (2.1.7-график).

2.1.7-график. Капиталдын шайкештиги коэффициенттеринин динамикасы

Мында, банк секторунун капиталынын отчеттук жылдын жыйынтыгы боюнча түптөлгөн шайкештигинин айкын деңгээли тобокелдүү жана кирешелүү активдер көлөмүн, капитал шайкештигинин белгиленген ченемдик деңгээли сакталган шартта, 2 эсеге кошумча көбөйтүүгө өбөлгө түзөт.

Жогоруда белгиленгендер, банк секторунун терс таасирлерге салыштырмалуу туруштук берүүгө жөндөмдүү экендигин, ошондой эле келечекте финансылык ортомчулук деңгээлин жогорулатуу жана банк сектору натыйжалуу иштеши үчүн белгилүү бир потенциалга ээ экендигин тастыктайт.

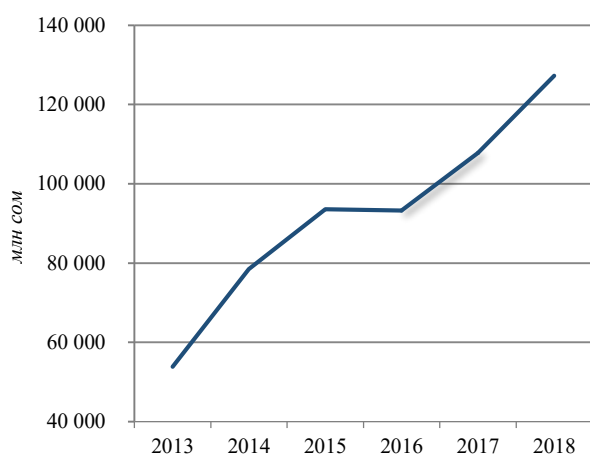
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер

2.2.1. Кредиттик тобокелдик

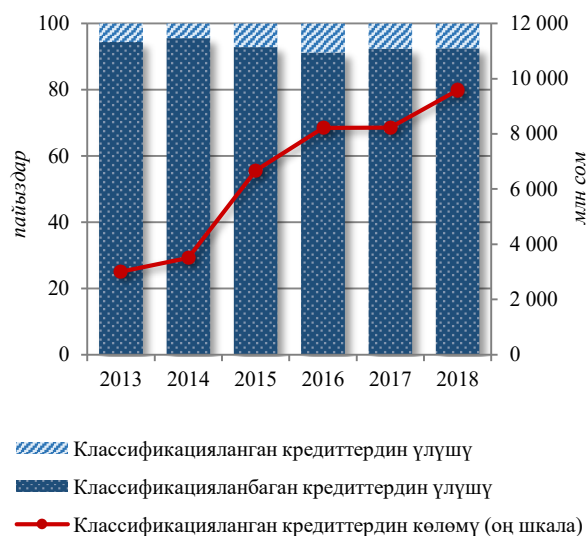
Кредиттик тобокелдик банк ишинде кездешүүчү негизги тобокелдиктердин бири болуп саналат.

Банктардын кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү төмөндөө жагына бир аз өзгөрүү менен (0,1 п.п.) 7,5 пайыз өлчөмүндө 2017-жылдын деңгээлинде калган (2.2.2-график).

2.2.1-график. Кредит портфелинин динамикасы

2.2.2-график. Кредит портфелинин сапаты

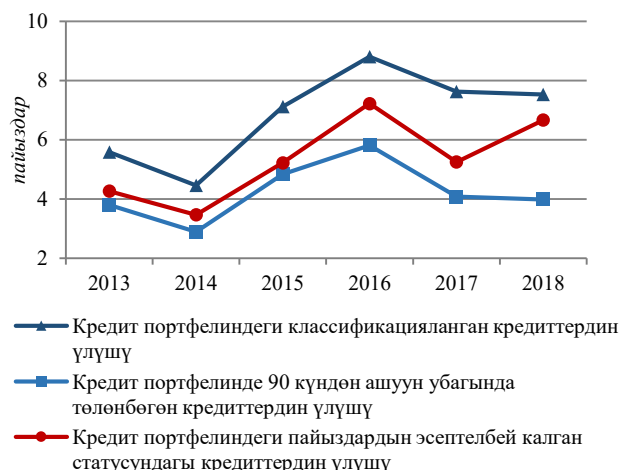

Коммерциялык банктардын кредит портфелинин сапатына баа берүү үчүн кредиттерди классификациялоо системасы¹³ колдонулат, ал кайтарылбай калган кредиттерден улам келип чыгышы ыктымал болгон потенциалдуу чыгымдардын деңгээлин аныктоого жана тиешелүү камдарды түзүү аркылуу өз убагында компенсациялоого мүмкүнчүлүк берет (2.2.3-график).

Өткөн жылга салыштырмалуу активдердин кайтарылбай калуу тобокелдигинин көрсөткүчү (атайын РППУ менен кредит портфелинин катышы) 0,4 п.п. азайып, 4,1 пайыз деңгээлинде катталган.

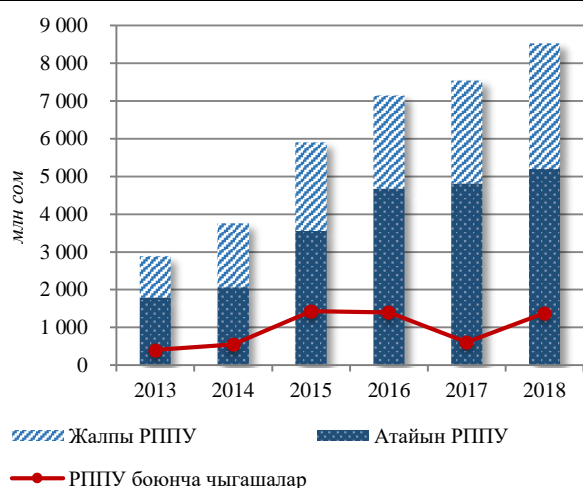
¹³ Кредит портфелин классификациялоодо, кардардын банк алдында өз милдеттенмелерин аткаруу мүмкүнчүлүгүнө жараша бардык кредиттерди алты категорияга бөлүү каралган (классификациялардын начарлоосу боюнча): нормалдуу, канааттандырарлык, байкоого алынган, субстандарттык, шектүү жана жоготуулар. Берилген каражаттарды кайтаруу көз карашынан алганда, кыйла алгылыксыз мүнөздөмөгө ээ акыркы үч категориядагы кредиттерди “иштебеген” же “классификацияланган” кредиттерге кошуу кабыл алынган. Кредиттердин көрсөтүлгөн алты категориясынын ар бирине банк ошол категорияга ылайык келген, берилген кредиттердин суммасынан пайыз катары аныкталган кам түзүүгө милдеттүү.

2.2.3-график. Кредит портфелинин сапатынын көрсөткүчү

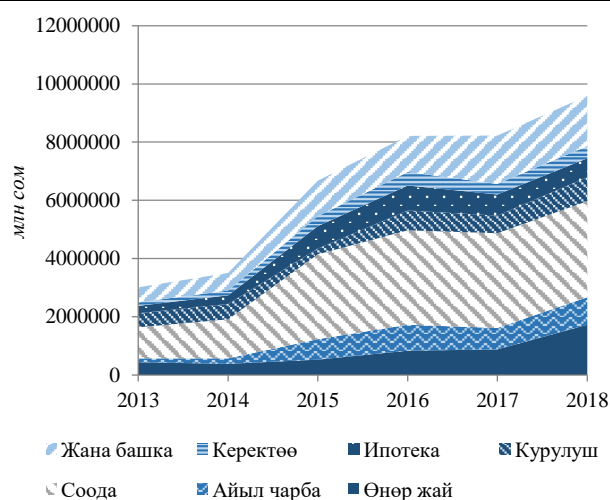

Коммерциялык банктар тарабынан түзүлгөн камдардын чогуу алгандагы көлөмү 2017-жылга салыштырмалуу 0,3 пайызга кыскарып, жалпы кредит портфелдин 6,7 пайызын түзгөн. Мында отчеттук мезгил ичинде атайын РППУ үлүшү камдардын жалпы көлөмүнүн 61,0 пайызы чегинде катталган (2.2.4-график).

2.2.4-график. Жалпы жана атайын камдар

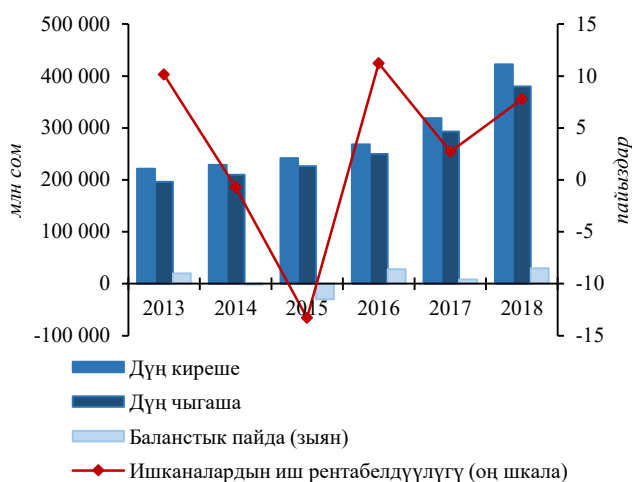
2.2.5-график. Экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттер көлөмү

2018-жылдын акырына карата кредиттик тобокелдиктин көбүрөөк топтолушу мурдагыдай эле экономиканын соода тармагында байкалган (2.2.5-график).

Орто жана ири ишканалардын финансылык абалы¹⁴

2.2.6-график. Ишканалардын финансылык-чарбалык ишинин натыйжалары

Булагы: КР УСК, Улуттук банк

2017-жылга салыштырмалуу 2018-жылдын жыйынтыгы боюнча бүтүндөй корпоративдик сектордун карызынын төмөндөө тенденциясынын сакталышынын алкагында ишканалардын рентабелдүүлүгүнүн жана баланстык пайданын көбөйүшү белгиленген.

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча корпоративдик сектордун ишканаларынын иши боюнча төмөнкү финансылык натыйжалар катталган (2.2.6-график):

- дүң кирешелер 32,3 пайызга көбөйүп, 422,3 млрд сомду түзгөн;
- дүң чыгашалар 29,7 пайызга көбөйүп, 380,0 млрд сомду түзгөн;
- баланстык пайда 29,6 млрд сом өлчөмүндө түптөлгөн;
- ишканалардын иш рентабелдүүлүгү 7,8 пайызды түзгөн.

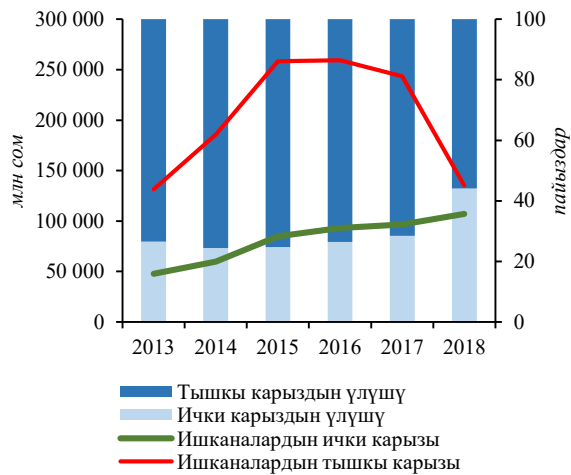
2018-жылдын жыйынтыгы боюнча корпоративдик сектордун ишканаларынын дүң карызы өткөн жылга салыштырмалуу 28,7 пайызга төмөндөп, 242,5 млрд сомду же ИДӨгө карата 43,5 пайызды түзгөн.

Кароого алынып жаткан жылдын жыйынтыгы боюнча корпоративдик сектордун тышкы карызы 2017-жылга салыштырмалуу 44,4 пайызга төмөндөп, 135,5 млрд сом өлчөмүндө же ИДӨгө карата 24,3 пайыз түптөлгөн (2.2.7 жана 2.2.8-графиктер).

2018-жылдын жыйынтыгы боюнча корпоративдик сектордун ишканаларынын ички карызы өткөн жылга салыштырмалуу 10,7 пайызга өсүп, 107,0 млрд сомду же ИДӨгө карата 19,2 пайызды түзгөн.

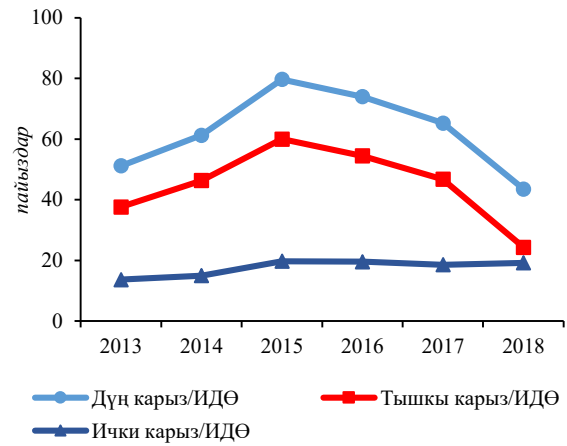
¹⁴ “Кумтөр” алтын кен казып алуу ишканасын эске алганда.

2.2.7-график. Корпоративдик сектордун тышкы жана ички карызынын динамикасы

Булагы: КР УСК, Улуттук банк

2.2.8-график. Корпоративдик сектордун карыз туруктуулугунун көрсөткүчтөрү

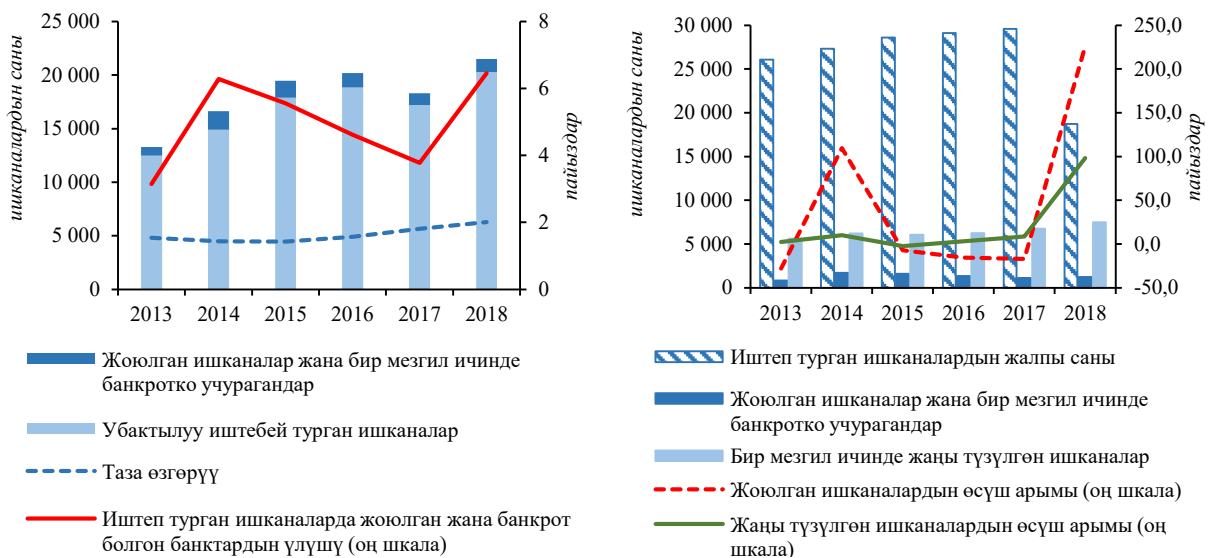

Булагы: КР УСК, Улуттук банк

Корпоративдик сектордун иш жигердүүлүгү

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде убактылуу иштебеген (токтоп турган) ишканалардын санынын көбөйүшүнө (2017-жылга салыштырганда 17,9 пайызга) карабастан ишканалардын рентабелдүүлүгүнүн (2017-жылга салыштырганда 5,1 п. п.) жана жаңыдан түзүлгөн ишканалардын санынын (2017-жылга салыштырмалуу 10,6 пайыз) көбөйүшү менен корпоративдик сектордун иш жигердүүлүгүнүн бир аз өсүшү байкалган.

2.2.9-график. Корпоративдик сектордун иш жигердүүлүгү

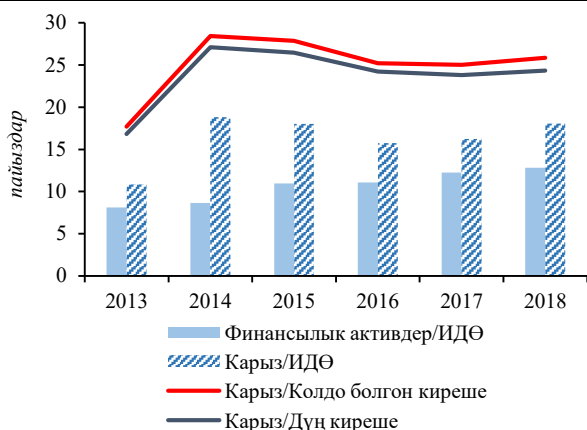

Булагы: КР УСК, Улуттук банк

Үй чарбаларынын финансылык абалы¹⁵

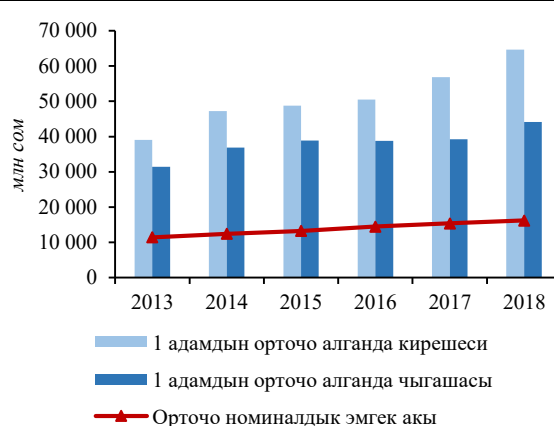
Отчеттук мезгил ичинде калктын финансылык сектор алдында карызынын өсүш арымы алардын кирешелеринин өсүш арымынан ашкан, жыйынтыгында бул үй чарбаларынын финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрүнүн төмөндөшүнө таасирин тийгизген (2.2.10-график). 2018-жылдын 31-декабрына карата үй чарбаларынын карызынын ИДӨгө карата катышы 2017-жылга салыштырганда 16,2 пайыздан 18,0 пайызга чейин көбөйгөн.

2.2.10-график. Үй чарбаларынын финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрү

Булагы: КР УСК, Улуттук банк

2.2.11-график. Калктын балансынын финансылык туруктуулук факторлору

Булагы: КР УСК, Улуттук банк

2.2.12-график. Үй чарбаларынын киреше булактары боюнча түзүмү

Булагы: КР УСК жана Улуттук банк

Жыл жыйынтыгы боюнча акча которуулар үлүшүнүн 3,3 п.п. калктын дүң кирешелеринен 44,7 пайызга чейин төмөндөшү белгиленген (2.2.12-график). Мында, эмгек мигранттарынын акча которуулары мурдагыдай эле, үй чарбаларынын олуттуу киреше булагынан болгон.

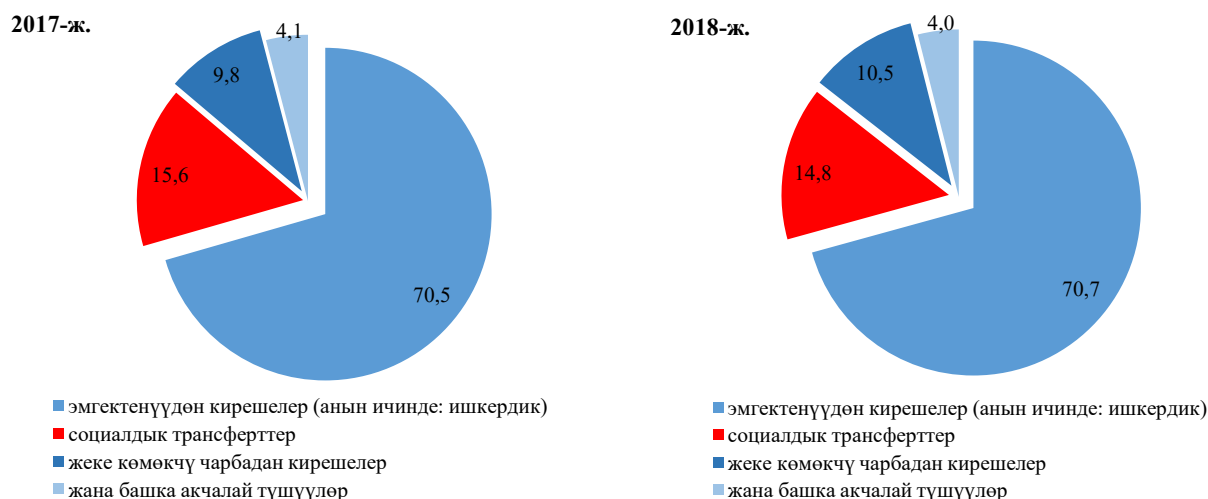
Кароого алынып жаткан жылдын жыйынтыгы боюнча үй чарбаларынын кирешелер түзүмүндө негизги үлүш эмгек ишинен алынган кирешелерге туура келген, алар калктын дүң кирешелеринен 70,7 пайызды түзгөн (2.2.13-график).

Үй чарбаларынын чыгашалар түзүмүндө негизги үлүш керектөөгө туура келген (2.2.14-график).

Отчеттук жыл жыйынтыгы боюнча чогуу алгандагы чыгашалардан 84,4 пайызды түзгөн керектөө чыгашаларынын жогорку үлүштө болушу, үй чарбаларынын финансылык түшүүлөр кыскарган учурда өз милдеттенмелерин аткаруу жөндөмдүүлүгүнө таасирин тийгизиши мүмкүн.

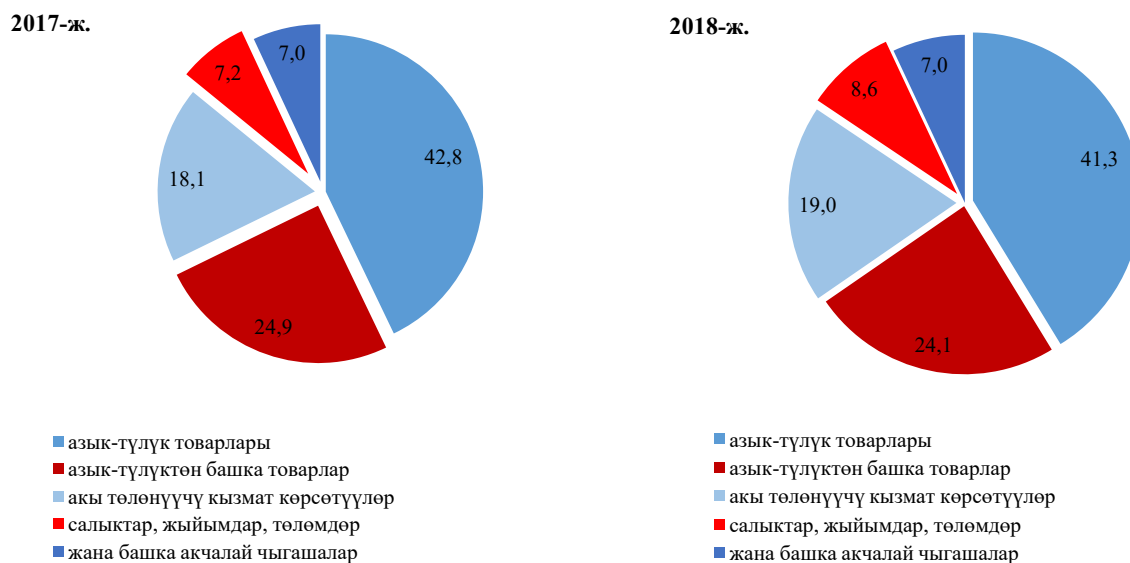
¹⁵ Үй чарбаларынын арасынан иргеп изилдөөнүн негизинде Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин расмий статистикалык маалыматтарына ылайык.

2.2.13-график. Үй чарбаларынын кирешелер түзүмү, пайыздарда

Булагы: КР УСК

2.2.14-график. Үй чарбаларынын чыгашалар түзүмү, пайыздарда

Булагы: КР УСК

3-кыстырма. Кредиттөө боюнча коммерциялык банктардын кардарларына жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн жыйынтыктары

2018-жылдын жыйынтыгы боюнча (карыз алуучулардын кредиттеринин чогуу алгандагы көлөмүнүн 53,2 пайызы) берилген кредиттердин олуттуу бөлүгү мурдагыдай эле, экономиканын өндүрүш секторуна багытталган¹⁶, бул банк секторунун өлкө ИДӨсүн түзүүгө катышкандыгын тастыктап турат, мында берилген кредиттердин 17,9 пайызы импортту каржылоого багытталган (1-график).

1-график. 2018-жылдын 31-декабрына карата кредиттердин тармактык түзүмү

Жергиликтүү банктардын кредит портфелинин 53,2 пайызы өндүрүш секторуна (ИДӨ) жана 15,3 пайыз – импортту каржылоого багытталган. Чет өлкө банктары да негизинен экономиканын өндүрүш секторуна (47,3 пайыз) кредит берген, ал эми импортту каржылоого багытталган кредиттердин үлүшү кароого алынып жаткан мезгил ичинде кредит портфелинин 18,2 пайызын түзгөн (2-график).

2-график. 2018-жылдын 31-декабрына карата банктардын топтору боюнча кредиттердин тармактык түзүмү

Булагы: коммерциялык банктар

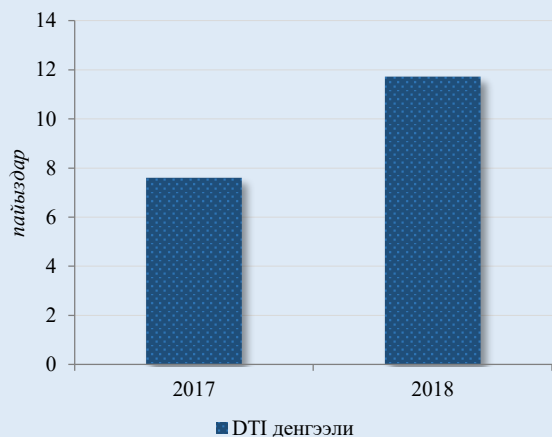
¹⁶ Өндүрүштүк сектор дегенден улам, банк кардарларынын товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү (курулуш, байланыш кызматы жана ТТС, транспорт кызмат көрсөтүүлөрү, кыймылсыз мүлктүн ижарасы, мейманкана, тойканалар ж.б.) өндүрүүгө байланыштуу жүргүзгөн ишин түшүнүүгө болот.

4-кыстырма. Коммерциялык банктардын ири кардарларын изилдөө жыйынтыктары

Карыз алуучулардын төлөө жөндөмдүүлүгү

Банктардын 15 ири кардарынын карыз оорчулугунун DTI¹⁷ көрсөткүчү менен эсептелген деңгээли 2018-жылдын жыйынтыгы боюнча 11,7 пайызды түзгөн, бул 2017-жылдагы тиешелүү көрсөткүчтөн 4,1 пайызга көп.

1-график. Банктардын 15 ири карыз алуучусу боюнча DTI деңгээли

Банктардын топтору боюнча көбүрөөк карыз оорчулугу **ири банктардын** ири карыз алуучуларында байкалган (карыз алуучунун негизги кирешесинен 22,1 пайыз) (1-таблица). Ошол эле учурда карыз оорчулугунун азыраак деңгээли **чакан банктардын** ири карыз алуучуларында белгиленген.

1-таблица. 2018-жылдын жыйынтыгы боюнча банктардын 15 ири карыз алуучусунун карыз оорчулугу

	Банк сектору	Ири банктар	Орто банктар	Чакан банктар
Кредит боюнча карыздардын калдыгы, млрд сом	28,9	18,8	4,1	6,0
15 ири карыз алуучунун кредиттеринин салыштырма салмагы банк секторунун кредит портфелинин жалпы көлөмүндө, пайыздарда	24,3	27,8	12,2	33,6
Кредит боюнча карыздарды тейлөөгө кеткен чыгашалардын карыз алуучулардын чогуу алгандагы кирешесине карата катышы, пайыздарда	11,7	21,1	6,0	5,0

Булагы: коммерциялык банктар, Улуттук банк

Карыз оорчулугунун деңгээли жергиликтүү банктарга караганда чет өлкө банктарында жогору болгон (2-таблица).

¹⁷ DTI (debt-to-income) – карыз алуучулардын кредиттер боюнча төлөө суммасынын (отчеттук мезгил ичиндеги негизги карыздын суммасын жана пайыздык төлөмдөрдү кошо алганда) кредит берүү учуруна карата карыз алуучунун негизги жылдык кирешесине катышы.

2-таблица. 2018-жылдын жыйынтыгы боюнча жергиликтүү жана чет өлкө банктарында карыз оорчулугу

	Жергиликтүү банктар	Чет өлкө банктары
Кредит боюнча карыздардын калдыгы, млрд сом	11,1	17,8
Банк секторунун кредит портфелинин жалпы көлөмүндө 15 ири карыз алуучунун кредиттеринин салыштырма салмагы, пайыздарда	22,5	25,6
Кредит боюнча карыздарды тейлөөгө чыгашалардын карыз алуучулардын чогуу алгандагы кирешесине карата катышы, пайыздарда	4,9	17,9

Булагы: коммерциялык банктар, Улуттук банк

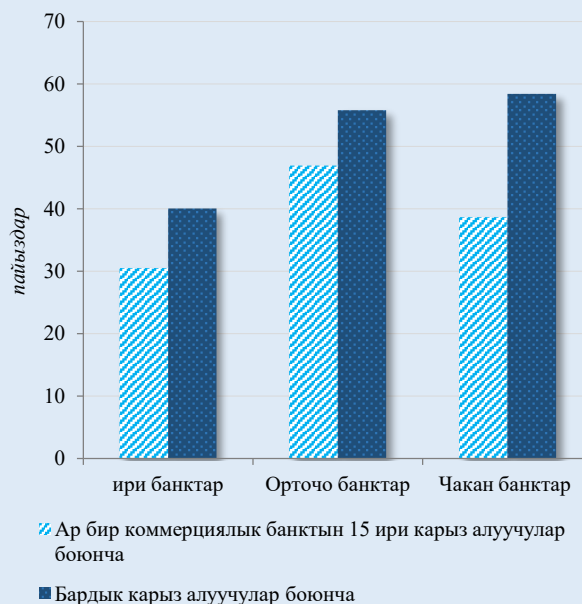
Карыз алуучулардын кредиттеринин камсыздалышы

Отчеттук жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунун LTV¹⁸ айкын деңгээли 45,1 пайызды түзгөн. Күрөөлүк камсыздоо боюнча түптөлгөн деңгээл кредиттик каражаттардын күрөөлүк мүлк менен жогорку деңгээлде камсыздалгандыгын көрсөтүп турат (2-график).

2-график. Бардык карыз алуучулар жана ар бир коммерциялык банктын 15 ири карыз алуучусу боюнча LTV деңгээли

3-график. 2018-жылдын 31-декабрына карата банктар топтору боюнча бардык карыз алуучулар жана 15 ири карыз алуучу боюнча LTV деңгээли

Мында ири банктарда LTV мааниси чакан жана орто банктарга караганда төмөн (3-график).

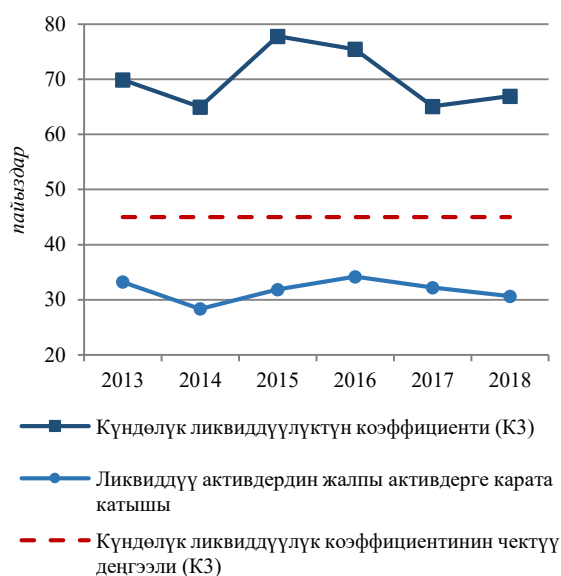
¹⁸ LTV (loan-to-value ratio) – берилген кредиттер көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоо наркына карата катышы.

2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги

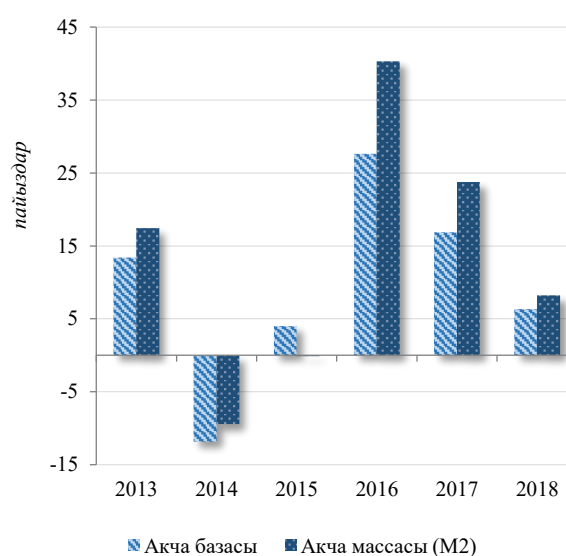
Калктын банк секторуна карата ишеними банктардын милдеттенмелеринин убагында аткарылышына көз каранды, бул банктарда ликвиддүүлүк деңгээлинин жетиштүү болушун болжолдойт. Жөнгө салуу максатында ликвиддүүлүк тобокелдиги күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеминин¹⁹ жардамы менен баа берилет.

Күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти 2017-жылдагы 65,1 пайыздан 2018-жылдын акырында 67,0 пайызга чейин көбөйүшү катталган (2.2.15-график).

2.2.15-график. Банк секторунун ликвиддүүлүк көрсөткүчү

2.2.16-график. Акча массасынын (M2) жана акча базасынын өсүш арымы

Банк секторунун ликвиддүүлүк коэффициенти көбөйүшү ликвиддүү активдердин өсүш арымынын күндөлүк милдеттенмелердин өсүш арымынан артышы менен шартталган.

¹⁹ Күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеминин – бул, банк милдеттүү түрдө аткарууга тийиш болгон Улуттук банк тарабынан белгиленген ченемдердин бири, ага ылайык ликвиддүү активдер (банктардын кассаларындагы жана корреспонденттик эсептериндеги каражаттарды камтыган аталган көрсөткүчтү эсептөө үчүн) кыска мөөнөттүү милдеттенмелердин 45 пайызынан кем эмес деңгээлде болууга тийиш.

2.2.1-таблица. Финансылык активдердин жана милдеттенмелердин төлөө мөөнөттөрү
2018-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча, млн сом

Аталышы	Төлөө мөөнөттөрү					Бардыгы болуп
	1 айга чейин	1-3 ай	3-6 ай	6-12 ай	12 айдан жогору	
Бардыгы болуп финансылык активдер, анын ичинде кардарларга кредиттер жана финансылык ижара	71 796	11 249	16 931	19 216	110 372	229 563
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер, анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	6 146	5 662	9 438	16 960	89 026	127 232
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер, анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	93 213	8 810	18 058	21 139	40 747	181 966
Ажырым	35 793	5 135	9 841	16 532	16 098	83 398
Ажырым анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча	-21 417	2 439	-1 127	-1 924	69 625	47 598
	-29 646	527	-403	428	72 928	43 834

2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги

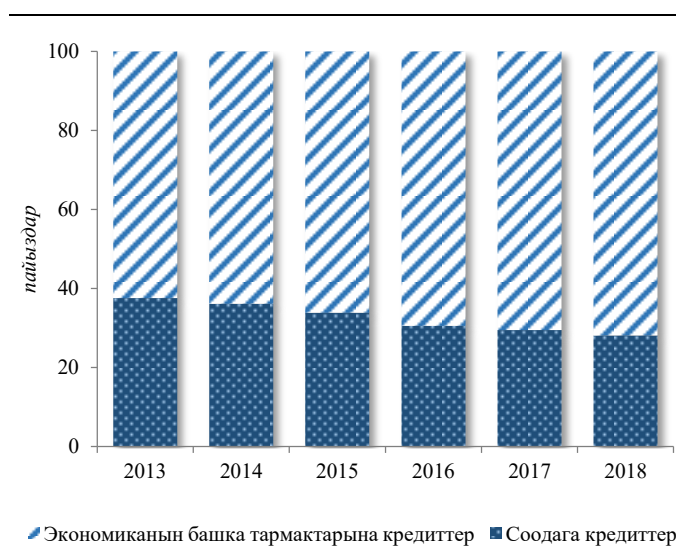
Ири каржылоо булактарынын концентрацияланышы

Кайтарым стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы боюнча айрым банктар бирден төрткө чейин ири каржылоо булактарынын²⁰ агылып чыгуусуна байланыштуу таасирлерге туруштук бере алышкан эмес, мында ликвиддүүлүк ченеминен 45 пайыздык чектен төмөндөгөн.

Кредиттердин концентрацияланышы

Айрым банктарда бирден бешке чейинки ири карыз алуучулардын²¹ потенциалдуу дефолтко дуушарлануусу регулятивдик капиталды Улуттук банктын экономикалык ченеминен төмөндөтүшү мүмкүн.

2.2.17-график. Кредит портфелинин тармактык концентрацияланышы

Бардык тармактарда кредиттөө көлөмүн көбөйтүүнүн натыйжасында, кредит портфелинин тармактык түзүмүндө соодага берилген кредиттердин концентрациялануу деңгээлинин төмөндөөсү байкалган.

2018-жылдын жыйынтыгы боюнча соодага берилген кредиттердин үлүшү 29,4 пайыздан 28,0 пайызга чейин бир аз азайган (2.2.17-график).

²⁰ Ири каржылоо булактары кредиторлордун жана аманатчылардын каражаттарын (алынган кредиттер, эсептешүү эсептери, талап боюнча төлөнүүчү депозиттер жана мөөнөттүү депозиттер) түшүндүрөт.

²¹ Мында, банк боюнча беш ири карыз алуучунун жалпы карызын түшүнүүгө болот.

2.2.4. Валюта тобокелдиги

2018-жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунун валюта тобокелдигинин жылдык деңгээли орточо деңгээлде орун алган.

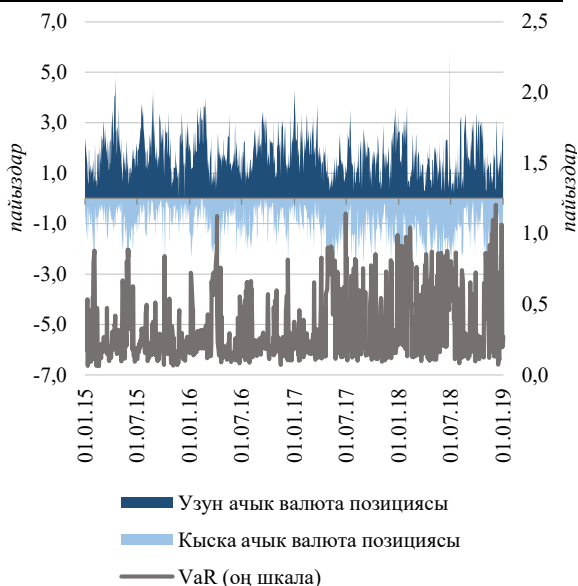
2.2.18-график. USD/KGS номиналдык алмашуу курсунун динамикасы

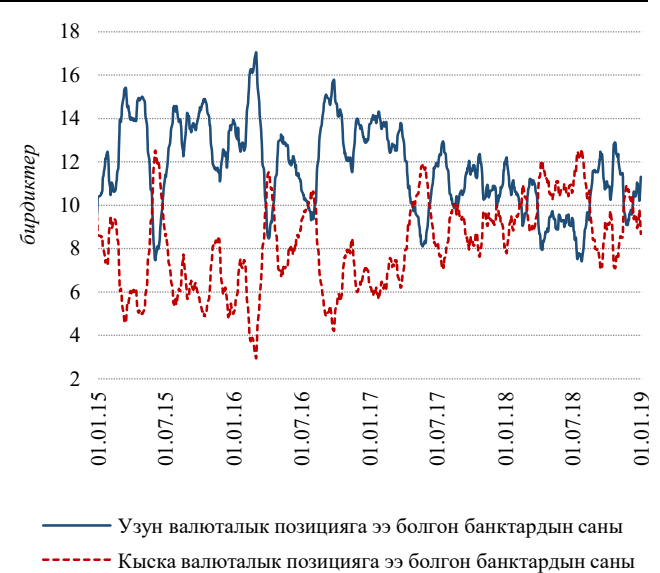
Бүтүндөй алганда, банктар активдеринин жана милдеттенмелеринин ачык валюта позицияларын Улуттук банк белгилеген экономикалык ченемдердин лимиттеринин чегинде кармап турган.

2018-жыл ичинде банк секторунун валюта позициясына кайра баа берүүдө орун алышы ыктымал болгон тобокелдик минималдуу деңгээлде катталган (VaR: таза суммардык капиталдан 0,1-1,2 пайыз, 2.2.19-график).

2.2.19-график. Ачык валюта позициясынын (ОВП) жана кайра баалоо тобокелдигинин динамикасы (VaR) ТСКдан пайыздарда

2.2.20-график. Банктардын валюталык позициясы

5-кыстырма. Кредиттик жана валюта тобокелдиги

2018-жылдын акырына карата абал боюнча чет өлкө валютасында төлөнгөн кредиттер кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 25,0 пайызын түзгөн, мында карыз алуучулардын кирешелери улуттук валютада топтоштурулган (1-график). Кредит портфелинин бул көлөмү потенциалдуу кредиттик жана валюта тобокелдигине дуушарланган.

Валюта тобокелдигинин кредиттик тобокелдикке тийгизген кыйыр таасири 2-графикте көрсөтүлгөн, анда кредиттер тобу боюнча алганда классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган:

- 1-топ – 13,4 пайыз, мында карыз алуучунун негизги кирешелери улуттук валютада топтоштурулат, ал эми кредиттер чет өлкө валютасында төлөнөт;
- 2-топ – 5,4 пайыз, мында карыз алуучунун негизги кирешелери жана төлөнүүгө тийиш болгон кредиттери бирдиктүү валютада топтоштурулат;
- 3-топ – 2,9 пайыз, мында карыз алуучунун негизги кирешелери чет өлкө валютасында топтоштурулат, ал эми кредиттер улуттук валютада төлөнөт.

1-график. Кредиттер тобу боюнча кредит портфели²²

2-график. Кредиттер тобу боюнча алганда классификацияланган кредиттердин үлүшү²³

Булагы: Коммерциялык банктар, кредит портфелинин көлөмү овердрафт боюнча кредиттерди эске алуусуз көрсөтүлгөн.

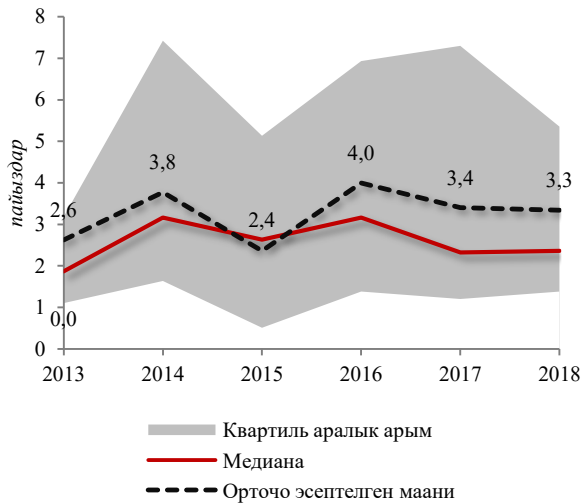
²² Бул графикте топтор боюнча бөлүштүрүлгөн кредиттер берилген. Мисалы, отчеттук күнгө карата 1-топ боюнча кредиттердин көлөмү 31,6 млрд сомду же кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн (126,4 млрд сом) 25,0 пайызын түзгөн.

²³ Бул графикте кредит портфелиндеги кредиттердин ар бир тобу боюнча классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган. Мисалы, отчеттук күнгө карата 1-топ боюнча классификацияланган кредиттердин көлөмү 4,2 млрд сомду же 1-топ боюнча кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн (31,6 млрд сом) 13,4 пайызын түзгөн.

2.2.5. Пайыздык тобокелдик

2018-жылдын жыйынтыгында пайыздык тобокелдиктин орточо деңгээли байкалган.

2.2.21-график. Пайыздык тобокелдик динамикасы (VaR) ТСКдан пайыздарда

Пайыздык тобокелдиктин (VaR) таза суммардык капиталдын 3,4 пайызынан 3,3 пайызына чейин бир аз төмөндөөсү пайыздык чендердин өзгөрүшүнө таасирин тийгизген финансы активдери менен милдеттенмелеринин ортосундагы төлөө мөөнөттөрү боюнча ажырымдардын азаюусу менен шартталган.

2013-2018-жылдар аралыгында пайыздык тобокелдиктин орточо өлчөмү жол берилген (таза суммардык капиталдан 2,5 – 4,0 пайыз) чекте болгон.

2.2.22-график. Жеке адамдардын мөөнөттүү депозиттеринин орточо салмактанып алынган пайыздык чендеринин динамикасы

2.2.23-график. Пайыздык тобокелдикке дуушар болгон активдердин жана милдеттенмелердин кумулятивдик ажырымы

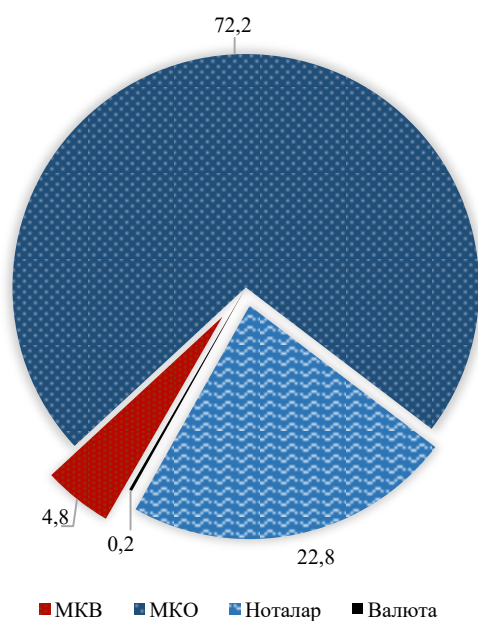

2.2.6. “Дуушарлануу” тобокелдиги

Банктар аралык кредиттөө учурунда “дуушарлануу” тобокелдигине баа берүү мындай талдап-иликтөөнүн максаты болуп саналат, ал ликвиддүүлүк боюнча проблемалар келип чыккан шартта, бири-бирине таасирин тийгизиши мүмкүн.

2018-жылдын жыйынтыгы боюнча банктар аралык келишилген бүтүмдөрдүн көлөмү 31,4 млрд сомду²⁴ түзгөн.

2.2.24-график. 2018-жыл ичинде резидент-банктар ортосунда келишилген банктар аралык кредиттик бүтүмдөрдүн көлөмүн күрөөлүк камсыздоого жараша бөлүштүрүү, пайыздарда

Кыргыз Республикасынын банк секторунда банктар аралык рыноктогу кредиттердин орду, негизинен, жогору ликвиддүү мамлекеттик баалуу кагаздар түрүндө күрөөлүк камсыздоо менен жабылат (2.2.24-график).

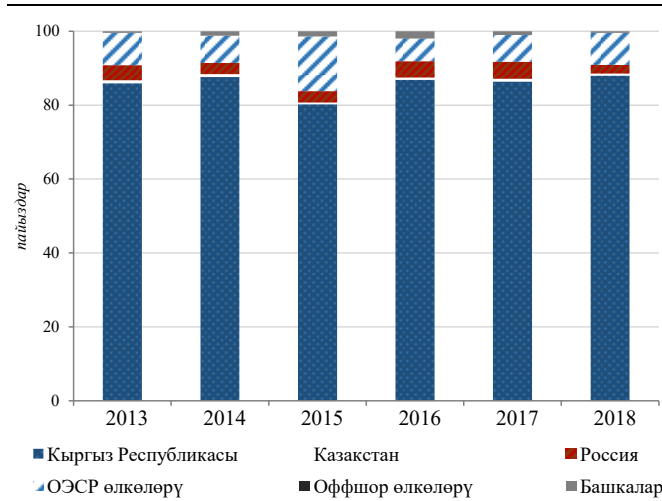
Жалпысынан, өлкөнүн банктар аралык рыногунда “дуушарлануу” тобокелдигинин орун алуу ыктымалдуулугу минималдуу, бул жогору ликвиддүү күрөөлүк камсыздоонун болушу менен шартталган.

²⁴ Мында 2018-жыл ичинде резидент-банктар ортосунда келишилген бүтүмдөрдүн жалпы көлөмүн түшүнүүгө болот.

2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик²⁵

Бүтүндөй алганда, 2018-жылдын 31-декабрына карата резидент эместерде жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмү 27,8 млрд сом эквивалентин же банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 12,0 пайызын түзгөн. Жайгаштыруулардын көбүрөөк концентрацияланышы – Кыргыз Республикасынын банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 8,7 пайызы (же 20,2 млрд сом) Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна²⁶ кирген өлкөлөрдө байкалган.

2.2.25-график. Активдердин географиялык түзүмү

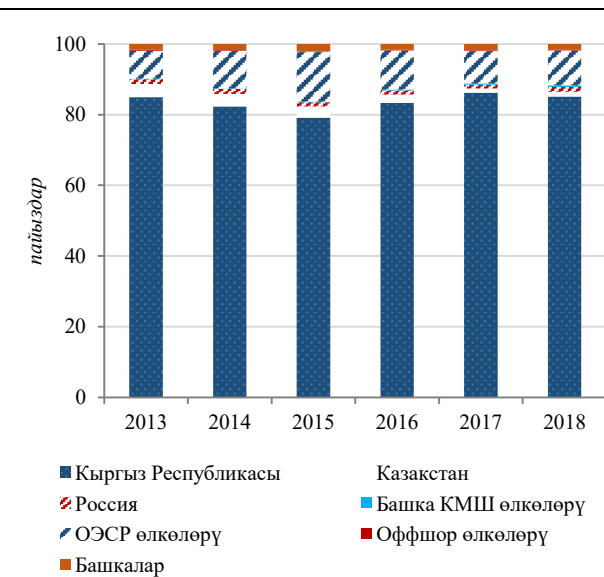

Чет өлкөдө жайгаштырылган активдердин негизги үлүшү 24,0 млрд сом өлчөмүндө корреспонденттик жана депозиттик эсептерде же резидент эместерде жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнүн 86,5 пайызында топтолгон.

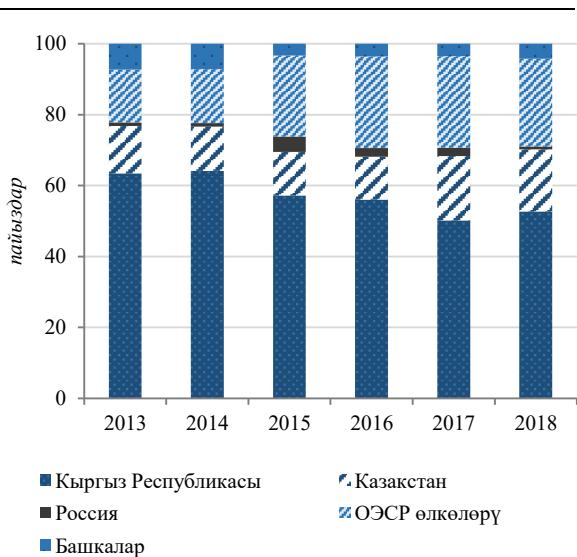
2018-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банктарынын резидент эместер алдында милдеттенмелери 27,1 млрд сом эквивалентин же банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 14,9 пайызын түзгөн. Бул ресурстардын негизги үлүшү резидент эмес банктардан

кредиттер жана депозиттер түрүндө 25,2 млрд сом же резидент эместер алдында милдеттенмелердин жалпы көлөмүнүн 93,2 пайызы өлчөмүндө тартылган. Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөргө банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 9,9 пайызы, Россияга жана Казакстанга, тиешелүүлүгүнө жараша, 1,4 пайыздан туура келет (2.2.26-график).

2.2.26-график. Милдеттенмелердин географиялык түзүмү

2.2.27-график. Өлкө белгиси боюнча уставдык капитал

²⁵ Коммерциялык банктардын маалыматтары.

²⁶ Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюму-демократия жана эркин рынок экономикасынын принциптерин тааныган өнүккөн өлкөлөрдүн эл аралык экономикалык уюму.

2018-жыл жыйынтыгы боюнча чет өлкө капиталы 11,1 млрд сом эквивалентин же банк секторунун уставдык капиталынын жалпы көлөмүнүн (23,5 млрд сом) 47,3 пайызын түзгөн. Чет өлкө капиталынын негизги үлүшү (2.2.27-график):

- Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдүн резиденттерине – 24,7 пайыз;
- Казакстандын резиденттерине – 17,5 пайыз;
- Россиянын резиденттерине – 0,8 пайыз таандык.

2.3. Банк секторунда “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү

2.3.1. Кредиттик тобокелдикке “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү²⁷

Кредиттик тобокелдикке “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү аркылуу кредит портфелиндеги “классификацияланбаган” кредиттердин²⁸ максималдуу жол берилген үлүшү эсептелген, ал “классификацияланган” кредиттер категориясына өтүүдө капиталдын жетиштүүлүк коэффициентин 12 пайыз чектүү деңгээлине чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

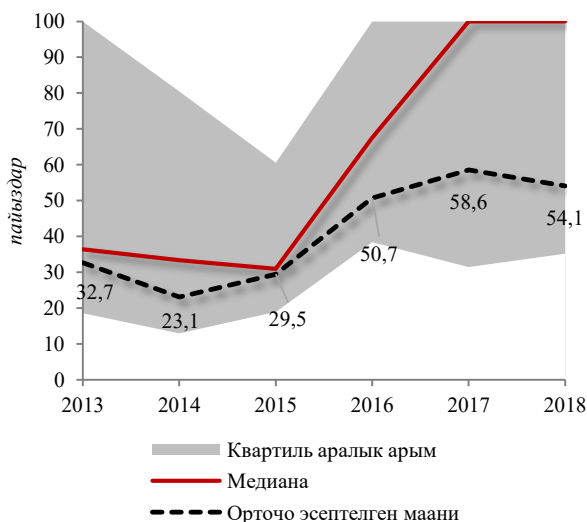
Бул ыкма банктардын буфердик капиталынын (таза суммардык капиталдын) запасын аныктоого мүмкүндүк берет, ал “классификацияланбаган” кредиттер “классификацияланган” кредиттер²⁹ категориясына өтүүсүнө байланыштуу РППУ боюнча кошумча чегерүүлөрдүн ордун жаба алат.

Мындан тышкары, бул ыкма классификацияланган кредиттердин максималдуу өсүш арымын эсептөөгө мүмкүндүк берет, мында капиталдын шайкештиги (K2.1) 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөйт.

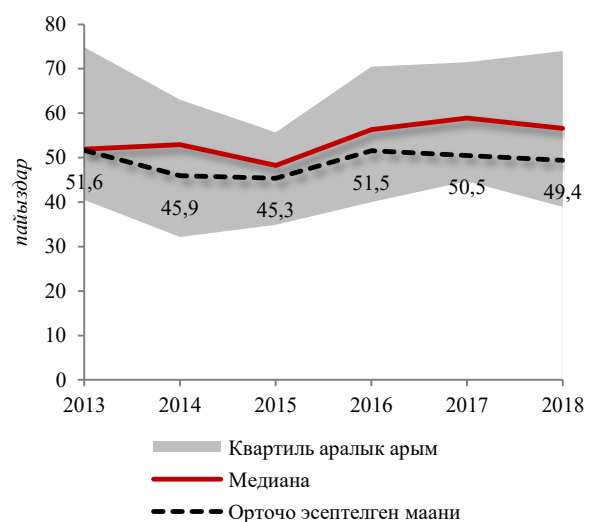
2018-жылдын 31-декабрына карата банк секторуна “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү натыйжасы боюнча “классификацияланган” кредиттер категориясына өткөрүлгөн “классификацияланбаган” кредиттердин максималдуу жол берилген үлүшү банк сектору боюнча орточо алганда 54,1 пайызды (2.3.1-график) түзгөн.

Ошентип, банк сектору кредит портфелинин сапатынын кыйла начарлашына туруштук бере алат, анын ордун жабуу үчүн орточо алганда таза суммардык капиталдын 49,4 пайызына чейин кошумча РППУ түзүү талап кылынат (2.3.2-график).

2.3.1-график. “Классифицияланган”³⁰ кредиттерге өтүүчү “иштеп жаткан”³¹ кредиттердин максималдуу жол берилген үлүшү, классификацияланбаган кредиттерден пайыздарда

2.3.2-график. Кошумча РППУ, аларды түзүүдө капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12 пайыз деңгээлине чейин төмөндөйт ТСКдан пайыздарда

²⁷ Проблемалуу банктарды эске албаганда.

²⁸ Тобокелдүү болуп саналбаган “нормалдуу” категориядагы кредиттерди эске албаганда.

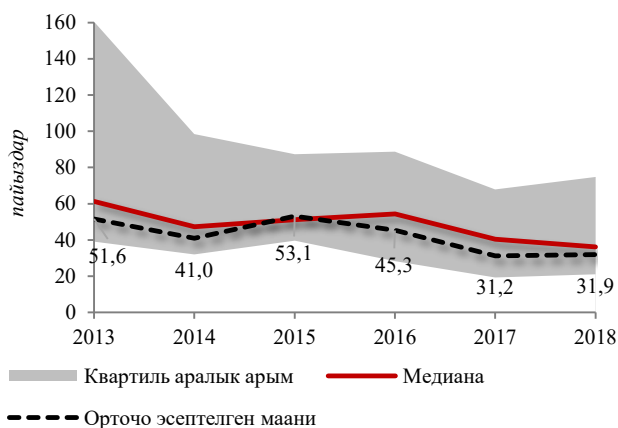
²⁹ Мында “иштеп жаткан” кредиттер классификацияланган” кредиттер категориясына үч категория боюнча бирдей өткөрүлөт (“субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуу”).

³⁰ Тобокелдүү болуп саналбаган “нормалдуу” категориядагы кредиттерди эске албаганда.

³¹ Мында капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12 пайыз деңгээлине чейин төмөндөйт.

2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигине “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү

2.3.3-график. Депозиттердин агылып чыгуу өлчөмү, мында КЗ 45 пайызга чейин төмөндөйт, кардарлардын депозиттеринин жалпы көлөмүнөн пайыздарда

Банк секторунун ликвиддүүлүгүнүн тобокелдигине баа берүү үчүн ликвиддүү активдердин запасы эсептелген, ал Улуттук банктын күндөлүк ликвиддүүлүк боюнча экономикалык ченемин сактоо менен калктын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин массалык агылып чыгуусунун ордун жаба алат.

Таасир – жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин агылып чыгуусунун максималдуу көлөмү, ал ликвиддүүлүк ченемин 45 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтө алат.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнү жүргүзүү жыйынтыктары (2.3.3-график) 2018-жылдын акырына карата абал боюнча банк секторунун ликвиддүү активдеринин айкын көлөмү калктын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин жалпы көлөмүнүн орточо алганда 31,9 пайыз өлчөмүндө агылып чыгуусунун ордун жабууга жөндөмдүү экендигин көрсөтүп турат (2.3.1-таблица).

2.3.3. Рынок тобокелдигине “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү

Рынок тобокелдигине “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү жыйынтыгы банк сектору 2018-жылдын акырына карата пайыздык жана валюта тобокелдигине бир аз гана дуушарланышы мүмкүн экендигин көрсөткөн.

Пайыздык тобокелдик

1-сценарий – кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында капиталдын шайкештик деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү натыйжасы банк секторунун пайыздык тобокелдикке бир аз гана дуушарланышын көрсөтүп турат. Кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээлинин 15,3 пайыздык пунктка төмөндөшү капиталдын шайкештик деңгээлин 12 пайызга чейин төмөндөтүшү мүмкүн (2.3.1-таблица).

Жалпысынан алганда, “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары боюнча банк сектору пайыздык тобокелдиктин төмөн деңгээлине ээ.

Валюта тобокелдиги (кайра баалоо тобокелдиги)

Банк секторунун валюта тобокелдигине баа берүү үчүн АКШ долларынын сомго карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы эсептелген, ал капиталдын шайкештигине жана таза пайдага таасирин тийгизет.

1-сценарий – АКШ долларынын сомго карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы, мында капиталдын шайкештик (K2.1) деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн эсептөөлөрү банк секторунда активдерди жана милдеттенмелерди кайра баалоо тобокелдигинин төмөн экендигин көрсөтүү менен валюта тобокелдигине бир аз дуушарланышы мүмкүн экендигин тастыктайт (2.3.1-таблица).

2-сценарий – АКШ долларынын сомго карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк көрсөткүчкө чейин төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн жыйынтыктары коммерциялык банктар валюта тобокелдигинин таасирине туруштук бере ала тургандыгын көрсөтөт (2.3.1-таблица).

2.3.1-таблица. 2018-жылдын 31-декабрына карата “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн жалпы жыйынтыктары

		Банк сектору
Кредиттик тобокелдик		
1-сценарий	“Классификацияланган” категорияга өткөн классификацияланбаган кредиттердин үлүшү, <i>пайыздарда</i>	54,1
Пайыздык тобокелдик		
2-сценарий	Кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12 пайызга чейин төмөндөйт, <i>пайыздык пункттарда</i>	15,3
Валюта тобокелдиги		
1-сценарий	USD/ KGS (\pm) курсунун өсүш арымы, мында капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12 пайызга чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	Коммерциялык банктар валюта тобокелдигинин таасирине туруштук бере алат (валюта курсунун 100 пайыздан көбүрөөк өзгөрүшү)
2-сценарий	USD/ KGS (\pm) курсунун өсүш арымы, мында таза пайда нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	
Ликвиддүүлүк тобокелдиги		
1-сценарий	Депозиттердин жана кредиттердин жалпы көлөмүнөн кардарлардын депозиттеринин жана алынган кредиттердин үлүшүнүн агылып чыгуусу, мында күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти 45 пайызга чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	31,9

III. БАНК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ УЮМДАРЫ

Бүтүндөй алганда, банк эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ) системасынын абалына орточо туруктуу катары баа берилген. Негизги көрсөткүчтөр: активдердин, кредит портфелинин жана ресурстук базанын жогорулоосу белгиленген. Стресс-тесттердин жыйынтыктары БФКУ системасынын кредиттик тобокелдиги орточо деңгээлде экендигин көрсөткөн.

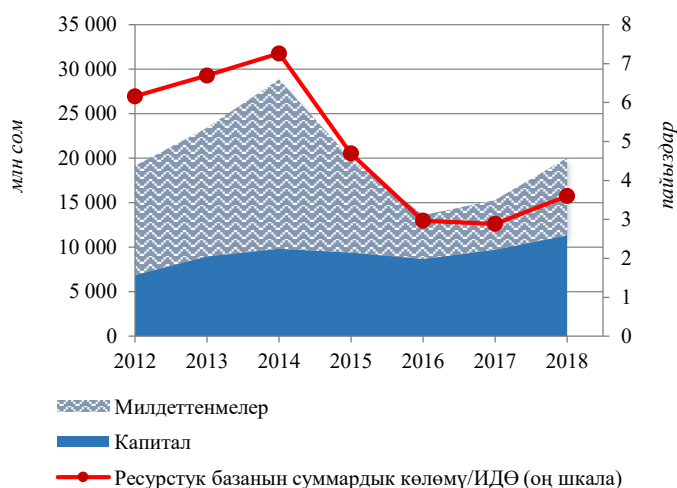
Микрофинансылык уюмдардын жана кредиттик союздардын кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендери өткөн жылдын ушул мезгилине салыштырмалуу төмөндөгөн.

3.1. Негизги тенденциялар

2018-жылдын акырына карата Кыргыз Республикасында Улуттук банк тарабынан лицензияланууга жана жөнгө салынууга тийиш болгон банк эмес финансы-кредит уюмдарынын системасында адистештирилген финансы-кредит мекемеси “КСФК” ААК; 106 кредиттик союз; 142 микрофинансы уюму (анын ичинде 8 микрофинансылык компания, 95 микрокредиттик компания жана 39 микрокредиттик агенттик) жана 413 алмашуу бюросу камтылган.

Ресурстар

3.1.1-график. БФКУлардын милдеттенмелеринин жана капиталынын динамикасы

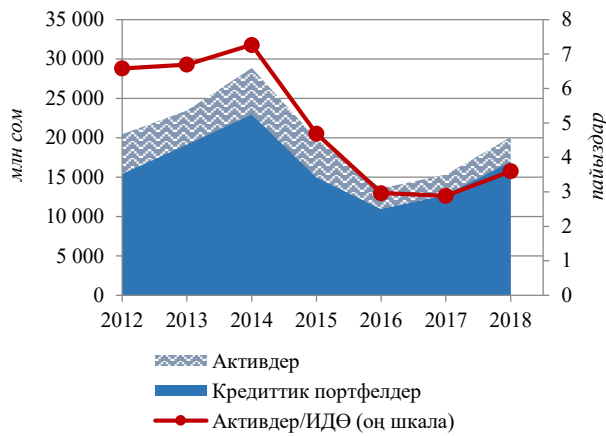

2018-жылдын акырына карата банк эмес финансы-кредит уюмдарынын милдеттенмелери 2017-жылга салыштырганда, 56,8 пайызга көбөйүп, 8,7 млрд сом өлчөмүндө түптөлгөн. Ал эми банк эмес финансы-кредит уюмдарынын капиталы 2018-жылдын 31-декабрына карата 16,4 пайызга көбөйүп, 11,3 млрд сомду (3.1.1-график) түзгөн.

Булагы: Улуттук банк

Активдер

3.1.2-график. БФКУлардын активдеринин жана кредиттеринин динамикасы

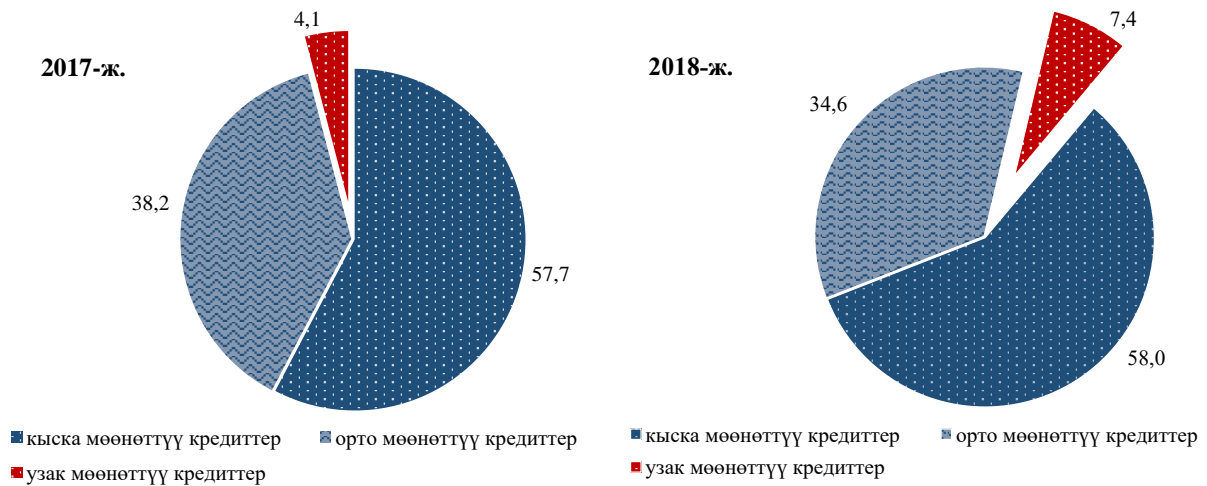

Булагы: Улуттук банк

2018-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча карыз алуучулардын саны 2017-жылга салыштырганда 33,2 пайызга көбөйүп, 364 142 адамды түзгөн.

2018-жылы БФКУлар тарабынан берилген кредиттердин ордун жабуу мөөнөтү боюнча кыска мөөнөттүү кредиттик ресурстардын үлүшүнүн көбөйүшү, ошондой эле кыска жана узак мөөнөттүү кредиттердин үлүшүнүн азайышы байкалган (3.1.3-график).

3.1.3-график. БФКУлар тарабынан берилген кредиттердин төлөө мөөнөттөрү боюнча түзүмү³³

Булагы: Улуттук банк

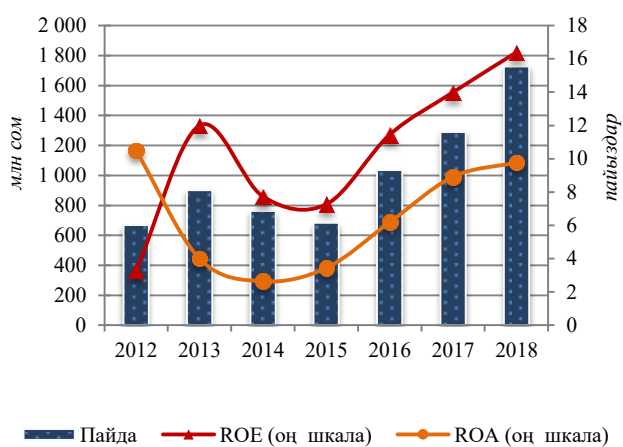
Бишкек шаары, ошондой эле Чүй, Ош жана Жалал-Абад областтары БФКУнун кредит портфелинин олуттуу бөлүгүн ээлеген негизги региондордон болуп саналат (чогуу алгандагы кредит портфелинин 68,6 пайызы), бул республиканын ушул региондорунда иш жигердүүлүгүнүн кыйла жогору болушуна байланыштуу болгон.

³² “КСФК” ААКны эске албаганда.

³³ Бир мезгил ичиндеги маалыматтар.

Кирешелүүлүк³⁴

3.1.4-график. БФКУлардын кирешелүүлүк көрсөткүчтөрүнүн динамикасы³⁵

2018-жыл жыйынтыгы боюнча БФКУнун таза пайдасы өткөн жылдын ушул мезгилине салыштырганда 34,1 пайызга көбөйүп, 1,7 млрд сомду түзгөн. ROA кирешелүүлүгүнүн көрсөткүчү 2018-жылдын акырына карата 0,9 пайыздык пунктка жогорулап, 9,8 пайызды, ал эми ROE көрсөткүчү 2,4 пайыздык пунктка көбөйүп, 16,4 пайызды түзгөн (3.1.4-график).

Булагы: Улуттук банк

³⁴ ROA жана ROE индикаторлору жылдык эсептөөдө берилген.

³⁵ “КСФК” ААКны эске албаганда.

3.2. Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын ишинде орун алышы ыктымал болгон тобокелдиктер

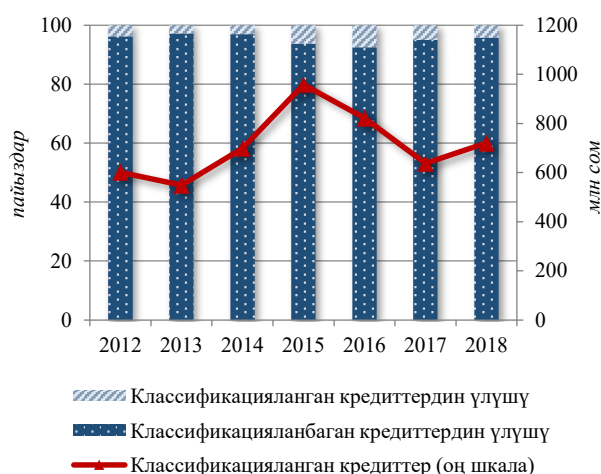
Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын ишиндеги тобокелдиктердин негизги факторлору катары кредит портфелинин сапаты, тармактык жана институционалдык концентрация, ошондой эле БФКУ секторунун тышкы карызынын абалы саналат.

БФКУлардын кредит портфелинин сапаты

2018-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКУлардын кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 4,2 пайызды түзгөн, мында 2017-жылга салыштырганда алардын номиналдык көлөмүнүн 83,7 млн. сомго же 13,1 пайызга бир аз көбөйүшү байкалган (3.2.1-график).

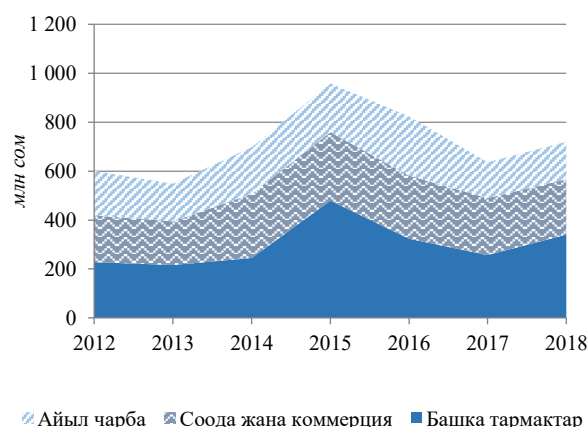
2018-жылдын жыйынтыгы боюнча БФКУлардын классификацияланган кредиттеринин түзүмүндө айыл чарбасына берилген кредиттердин тейленбеген үлүшүнүн (2017-жылга салыштырганда 1,8 пайыздык пунктка) төмөндөшү катталган. БФКУлардын классификацияланган кредиттеринин жалпы көлөмүндө алардын үлүшү 21,2 пайызды түзгөн (3.2.2-график).

3.2.1-график. БФКУлардын кредит портфелинин сапаты

Булагы: Улуттук банк

3.2.2-график. Экономика тармактары боюнча БФКУлардын классификацияланган кредиттеринин түзүмү

Булагы: Улуттук банк

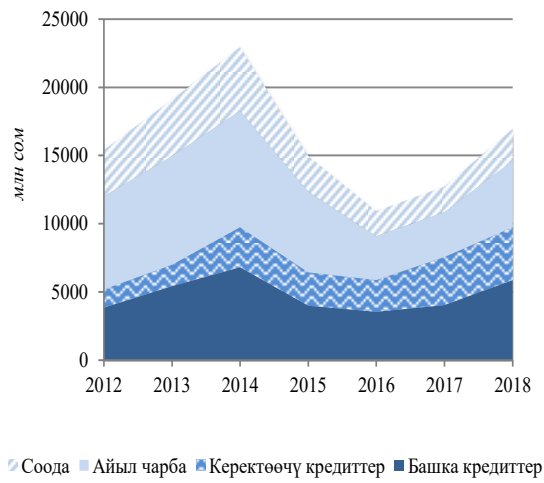
Тармактык концентрациялануу

БФКУлардын кредит портфели айыл чарбасына берилген кредиттерде (БФКУлардын кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 28,7 пайызы), ошондой эле соодада жана керектөө кредиттеринде (тиешелүүлүгүнө жараша, кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 22,9 жана 13,9 пайызы) топтоштурулган (3.2.3-график). Айыл чарбасын кредиттөө жаратылыш-климат шарттарынан көбүрөөк көз каранды болот.

Институционалдык концентрациялануу

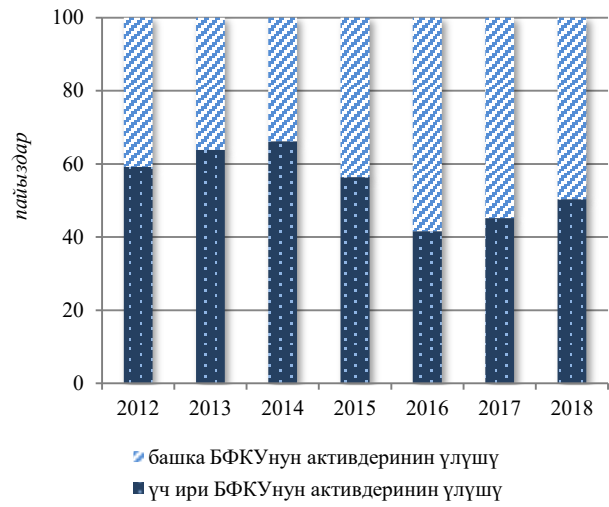
2018-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча үч ири БФКУлардын активдеринин үлүшү 2017-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 5,1 п.п. көбөйүп, БФКУ системасынын активдеринин жалпы көлөмүнөн 50,3 пайызды түзгөн (3.2.4-график).

3.2.3-график. БФКУлардын кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

3.2.4-график. БФКУлардын активдеринин институционалдык түзүмү

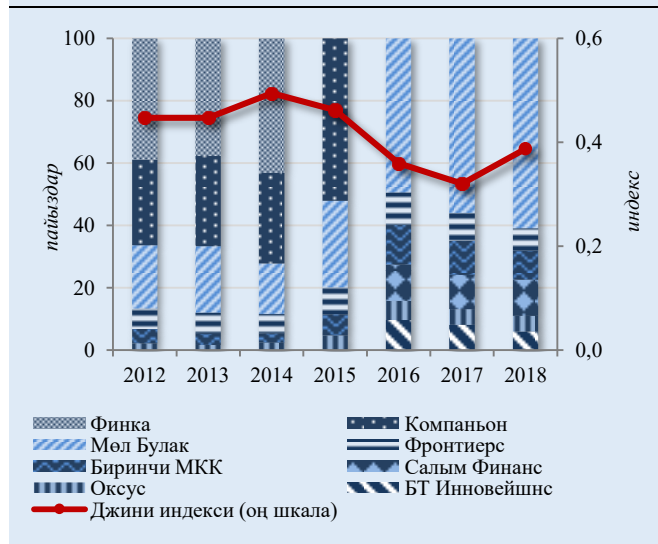
Булагы: Улуттук банк

6-кыстырма. Концентрациялануу индекстеринин негизинде БФКУ системасынын ишине баа берүү³⁶

Херфиндаль-Хиршман индекси

БФКУ системасында концентрациялануу тобокелдигин талдап-иликтөө максатында, Херфиндаль-Хиршмандын индекси³⁷ эсептелинип чыккан. 2018-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКУ системасы үчүн индекстин мааниси 1 534,2 пунктту түзгөн. Эмпирикалык эрежеге ылайык³⁸, алынган маани БФКУ активдеринин орточо концентрацияланышын же микрофинансылык рыноктун орточо концентрациялануусун көрсөтүп турат.

1-график. Джини индексинин жана 6 ири БФКУнун активдеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Джини индекси

БФКУ активдеринин бирдей бөлүштүрүлүшүнө баа берүү максатында Джини индекси эсептелинген. 2018-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча индекстин мааниси 0,497 түзгөн, бул ири микрофинансылык институттардын арасында активдер орточо бөлүштүрүлгөндүгүн күбөлөндүрөт. 2018-жыл ичинде концентрациялануу деңгээлинин төмөндөөсү белгиленген (1-график).

³⁶ Концентрациялануу индекстери 6 ири БФКУнун маалыматтарынын негизинде эсептелген.

³⁷ $H = \sum_{i=1}^n (\text{доля}_i)^2$.

³⁸ Рыноктун концентрациялануу деңгээлин аныктоонун төмөнкүдөй эмпирикалык эрежелери колдонулган:

- индекс 0,1ден төмөн (же 1,000) мааниге ээ – рыноктун бир аз концентрацияланышы,
- индекс 0,1ден тартып 0,18 чейин (же 1,000ден 1.800ге чейин) мааниге ээ – рыноктун орточо концентрацияланышы,
- индекс 0,18ден жогору (же 1,800) мааниге ээ – рыноктун жогору концентрацияланышы.

БФКУнун тышкы карызынын абалы

2018-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКУнун тышкы карызынын көлөмү 64,0 млн АКШ долларын түзгөн. БФКУнун тышкы карызынын олуттуу бөлүгү коммерциялык чет өлкө финансы-кредит уюмдары тарабынан берилген кредиттерге (БФКУнун тышкы карызынын жалпы көлөмүнөн 99,6 пайыз), калган бөлүгү – эл аралык финансы институттарынын кредиттерине (БФКУнун тышкы карызынын жалпы көлөмүнөн 0,4 пайыз) туура келген.

2018-жылдын жыйынтыгы боюнча ири БФКУнун тышкы карызы 2017-жылга салыштырганда 101,7 пайызга көбөйүп, 56,8 млн АКШ долларын түзгөн.

3.3. БФКУ системасын стресс-тестирлөө

БФКУлардын кредиттик тобокелдигин стресс-тестирлөө

Дуушарланууга талдап-иликтөө жүргүзүлгөн, мында кредит портфелинин сапатынын начарлашынын бүтүндөй БФКУ системасына тийгизген таасири эсептелет.

Стресс-тестирлөө жүргүзүүдө төмөнкү үч сценарий каралган:

1-сценарий: кредиттердин 50 пайызынын бир категориядан экинчисине өтүшү;

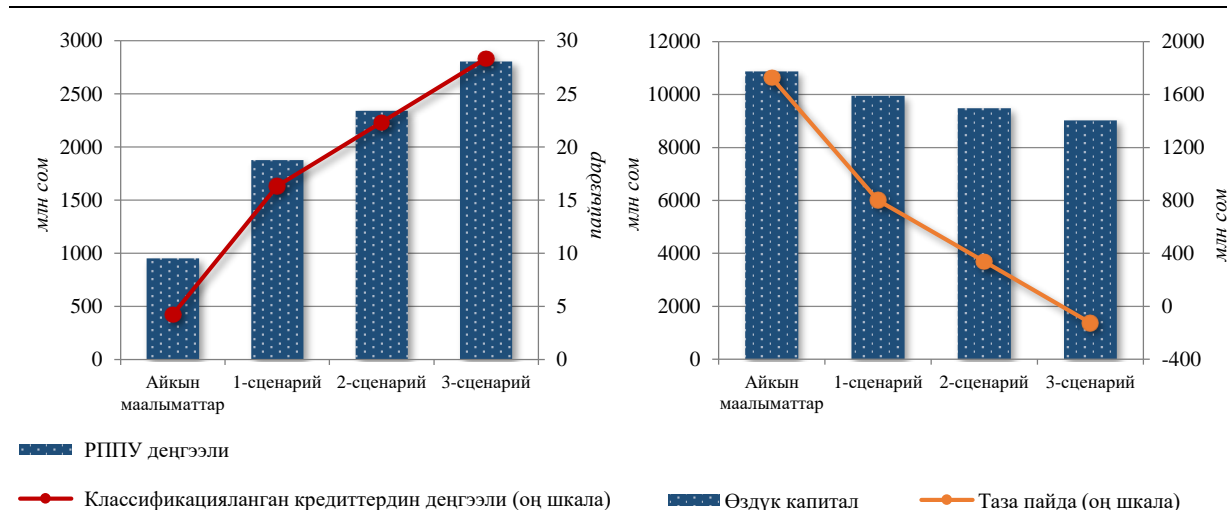
2-сценарий: кредиттердин 75 пайызынын бир категориядан экинчисине өтүшү;

3-сценарий: кредиттердин 100 пайызынын бир категориядан экинчисине өтүшү.

Мында, кредиттердин бир категориядан экинчисине өтүшү “стандарттык”, “байкоого алынган”, “субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуулар” сыяктуу категориялар боюнча бир калыпта жүрөт.

Мындай стресс-тестирлөөнү жүргүзүүдө БФКУлардын кредит портфелиндеги РППУнун көлөмү³⁹ тандалып алынган сценарийге жараша 97,5 пайыздан 194,9 пайызга чейин жогорулап турган (3.3.1-график).

3.3.1-график. Кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөөнүн 2018-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча натыйжалары

Булагы: Улуттук банк

Кредит портфелинин сапатынын начарлашы БФКУнун өздүк капиталынын жана таза пайдасынын бара-бара төмөндөшүнө алып келе тургандыгын белгилеп кетүү зарыл. Биринчи жана экинчи сценарийлер ишке ашкан учурда, БФКУлар системасы рентабелдүү бойдон сакталып калат, бирок пайда деңгээли, тиешелүүлүгүнө жараша, 801,4 млн сомго жана 338,0 млн сомго чейин төмөндөйт. Үчүнчү сценарийди ишке ашыруунун натыйжасында БФКУлар сектору 125,3 млн сом өлчөмүндө (3.3.1-график) чыгым тартышы мүмкүн.

³⁹ Микрофинансы уюмдары активдин суммасынын көрсөтүлгөн пайыздык катышында чегерүүлөрдүн төмөнкү өлчөмдөрүн жүргүзүү менен классификациялоонун тиешелүү категориялары үчүн жалпы жана атайын РППУну түзүшөт:

- стандарттык – 0%дан 5%га чейин
- байкоого алынган активдер – 10%
- субстандарттык – 25%
- шектүү – 50%
- жоготуулар – 100%

3.3.1-таблица. Кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөөнүн натыйжасы, пайыздар

	БФКУлардын кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү
1-сценарий: кредиттердин 50% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	16,3
2-сценарий: кредиттердин 75% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	22,3
3-сценарий: кредиттердин 100% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	28,3

Булагы: Улуттук банк

БФКУлардын кредит портфелинде проблемалуу кредиттер үлүшүнүн 12,1 пайыздык пунктка, 16,3 пайыз деңгээлине чейин көбөйүшү биринчи сценарийди ишке ашыруунун натыйжасы болушу мүмкүн. Экинчи сценарий жүзөгө ашырылган учурда проблемалуу кредиттер 18,1 пайыздык пунктка, 22,3 пайыз деңгээлине чейин көбөйүшү мүмкүн, ал эми үчүнчү сценарийди жүзөгө ашырууда – 24,1 пайыздык пунктка, 28,3 пайыз деңгээлине чейин жетиши ыктымал.

БФКУлардын кредиттик тобокелдигин эконометрикалык моделдин негизинде стресс-тестирлөө

Мындай стресс-тестирлөө эконометрикалык моделдин негизинде ишке ашырылган, ал БФКУлардын классификацияланган кредиттеринин макроэкономикалык факторлордон көз карандылыгын мүнөздөйт.

3.3.2-график. БФКУлардын проблемалуу кредиттеринин өзгөрүү динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Макроэкономикалык таасирдин БФКУлардын классификацияланган кредиттер үлүшүнүн динамикасына тийгизген таасирине баа берүү максатында, төмөнкү сценарий каралган:

- ИДӨнүн өсүш арымынын 10 пайызга кыскарышы.

Бул сценарийди ишке ашырууда кредит портфелиндеги проблемалуу кредиттердин үлүшү 0,3 пайыздык пунктка, 4,5 пайыз деңгээлине чейин өсүшү мүмкүн.

IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ

Отчеттук мезгил ичинде системалуу мааниге ээ төлөм системаларындагы финансылык тобокелдиктер деңгээли минималдуу болуп, анда пайдаланылган тобокелдиктерди тескөө боюнча механизмдер жана катышуучулардын Улуттук банктагы корреспонденттик эсептериндеги ликвиддүүлүктүн сакталып калган жогорку деңгээли менен шартталган. Колдонулган чаралар төлөм инфраструктурасында жана чекене төлөм системаларында операциялык тобокелдиктерди кыскартууга багытталган.

Өлкөнүн финансы секторунун туруктуу ишин аныктаган негизги факторлордун бири катары натыйжалуу жана үзгүлтүксүз иштеген төлөм системасы саналат.

2018-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында төлөм системасынын төмөнкү компоненттери иштеген:

1. Улуттук банктын ири төлөмдөр системасы – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн гросстук системасы (ГСРРВ).

2. Чекене төлөмдөр системасы: Майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы (ПКС), банктык төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы, акча которуулар системасы.

3. Финансылык билдирүүлөрдү жөнөтүү үчүн инфраструктура (SWIFT жамааттык пайдалануу түйүнү, Банктар аралык коммуникациялык түйүн).

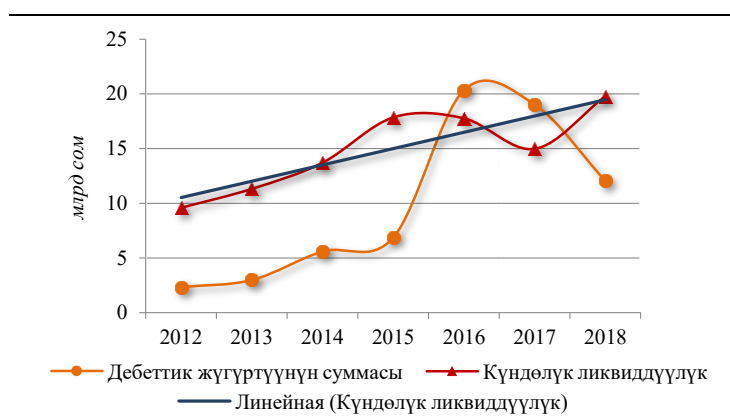
2018-жыл ичинде ГСРРВ штаттык режимде иштеген.

ГСРРВда финансылык тобокелдиктер деңгээли системада жүргүзүлгөү каражаттарга карата катышуучулардын эсептериндеги ликвиддүү каражаттардын жогорку деңгээлинин эсебинен төмөн бойдон сакталып калган. Катышуучулардын орточо бир күндүк ликвиддүү каражаттарынын көлөмү 32,1 пайызга чейин (2017-жылга салыштырганда) көбөйүүнү көрсөтүп, 19,8 млрд сомду (4.1-график) жогорулаган.

2018-жыл ичинде ГСРРВнын жеткиликтүүлүк деңгээли жогору бойдон сакталып, 100,0 пайызды түзгөн, ал эми операциялык тобокелдик деңгээли 4,1 пайызды түзгөн (4.2-график).

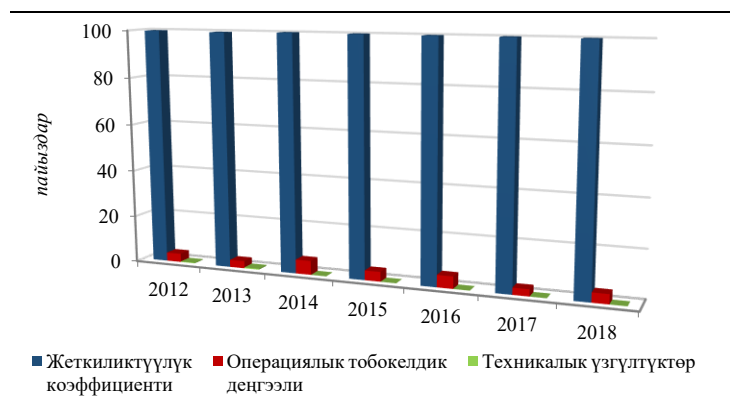
ГСРРВ системалуу мааниге ээ төлөм системасы болуп саналат, анын ишиндеги үзгүлтүктөр банк тутуму үчүн да, бүтүндөй финансы системасы үчүн да олуттуу көйгөйлөрдү жаратышы мүмкүн.

4.1-график. ГСРРВда төлөмдөрдүн жана ликвиддүүлүк көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы

Булагы: Улуттук банк

4.2-график. ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

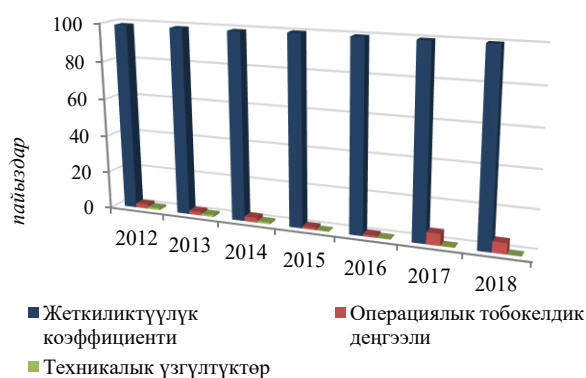

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Техникалык үзгүлтүктөр	0,2	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Жеткиликтүүлүк коэффициенти	99,8	99,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Операциялык тобокелдик деңгээли	3,6	3,1	5,9	4,1	5,2	2,9	4,1

Булагы: Улуттук банк

Отчеттук мезгил ичинде ПКСтин ишинде финансылык тобокелдиктердин деңгээли да төмөн болгон. Дебеттик таза позициянын ордун жабуу үчүн камга чегерилген каражаттар тиешелүү деңгээлден 4,1 есеге ашкан. Пакеттик клиринг системасынын ишине жүргүзүлгөн мониторингдин жыйынтыктары боюнча отчеттук мезгил ичинде системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү жогору болуп, 100,0 пайызды түзгөн (2017-жылы 99,8 пайыз). Мында системанын катышуучуларынын талабы боюнча иш регламентин узартуунун жана бир аз үзгүлтүккө учуроо эсебинен операциялык тобокелдик деңгээли 5,8 пайызды түзгөн (4.3-график).

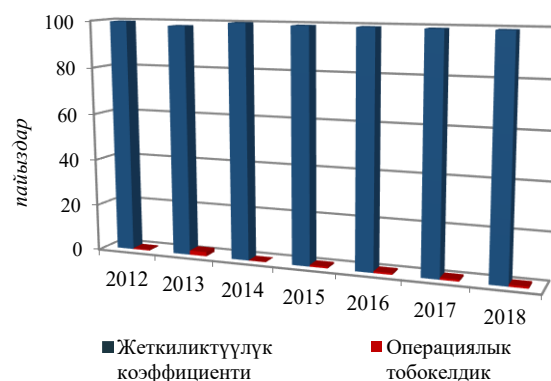
4.3-график. ПКСте жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Техникалык үзгүлтүктөр	1,0	1,0	0,9	0,0	0,3	0,2	0,0
Жеткиликтүүлүк коэффициенти	99,0	99,0	99,1	100,0	99,7	99,8	100,0
Операциялык тобокелдик деңгээли	2,3	2,0	2,6	1,2	1,2	6,2	5,8

Булагы: Улуттук банк

4.4-график. Бирдиктүү банктар аралык процессинг борборунда жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Жеткиликтүүлүк коэффициенти	99,6	98,2	99,9	99,3	99,2	99,1	99,2
Операциялык тобокелдик	0,4	1,8	0,1	0,7	0,8	0,9	0,8

Булагы: Улуттук банк

Банктык төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы. 2019-жылдын 1-январына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында 5 эл аралык төлөм карттар менен эсептешүү системасы жана “Элкарт-UPI”⁴⁰ ко-бейджинг карттарын камтыган “Элкарт” улуттук төлөм системасы иш алып барган.

Отчеттук мезгил ичинде төлөм карттары менен эсептешүүлөрдүн эл аралык системасы менен 15 коммерциялык банк, ал эми “Элкарт” улуттук системасы менен 25 коммерциялык банк иштеген. Мониторинг жана талдап-иликтөө жүргүзүү натыйжасы боюнча системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 99,2 пайызды, ал эми операциялык тобокелдиктердин деңгээли техникалык үзгүлтүктөрдү эске алуу менен 0,8 пайызды түзгөн (4.4-график).

Акча которуу системалары. 2018-жыл ичинде коммерциялык банктарда эсеп ачуусуз эл аралык акча которууларды алуу жана жөнөтүү 10 эл аралык акча которуу системасы аркылуу жүзөгө ашырылган (4.1.-таблица).

⁴⁰ “Кыргыз Республикасында банктык төлөм карттар жөнүндө” жобого ылайык, ко-бейджинг карт – бул эки төлөм системасынын алкагында чыгарылган карт. Алсак, “Элкарт-UPI” Кыргыз Республикасынын аймагында “Элкарт” системасынын эрежелери боюнча тейленсе, ал эми өлкөдөн тышкары “Union Pay” системасы аркылуу тейленет.

4.1-таблица. Агымдардын эл аралык акча которуу системаларынын ортосунда бөлүштүрүлүшү

Системанын аталышы	Кирген		Чыккан	
	Жалпы сандан үлүшү, %	Жалпы көлөмдөн үлүшү, %	Жалпы сандан үлүшү, %	Жалпы көлөмдөн үлүшү, %
Золотая Корона	75,9	71,1	86,8	85,8
Юнистрим	11,1	13,8	2,7	6,0
Вестерн Юнион	4,5	5,0	4,8	4,6
CONTACT	6,3	6,3	4,4	2,4
Money Gram	0,9	1,6	0,9	1,0
Жана башкалар	1,3	2,2	0,3	0,1
Бардыгы болуп	100,0	100,0	100,0	100,0

Булагы: Улуттук банк

Азыркы учурда локалдык акча которуулар 15 локалдык акча которуулар системаларынын ортосунда бирдей бөлүштүрүлгөн, алардын операторлору катары Кыргыз Республикасынын банктары саналат.

2018-жылдын жыйынтыгы боюнча чек ара аркылуу өтүүчү финансылык билдирүүлөр менен алмашуу SWIFT түйүнү, банк-кардар сервисі аркылуу жүргүзүлгөн. Мында негизги агым SWIFT телекоммуникациялык түйүнүнө туура келген (кирген жана чыккан төлөмдөрдүн орточо мааниси төлөмдөрдүн жалпы санынын 94,2 пайызын жана жалпы көлөмүнүн 98,1 пайызын түзгөн).

Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын ишине жүргүзүлгөн мониторингдин жыйынтыгы 2018-жыл ичинде бардык маанилүү төлөм системалары штаттык режимде иштегендигин жана өлкөнүн финансы системасы үчүн системалуу тобокелдиктин орун алышына жол берилбегендигин көрсөткөн.

V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ

Отчеттук мезгил ичинде коммерциялык банктардын, анын ичинде ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык операцияларды жүзөгө ашырган банктардын ишин жөнгө салуучу ченемдик укуктук базаны өнүктүрүү тобокелдиктерди төмөндөтүүгө, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына жана банктык жөнгө салуу боюнча эл аралык стандарттарга ылайык келтирүүгө, ошондой эле коммерциялык банктардын ишине көзөмөлдү күчөтүүгө багытталган.

Банктардын ишин лицензиялоо

1) Улуттук банк Башкармасынын 2018-жылдын 24-октябрындагы № 2018-П-12/44-3-(НПА) токтому менен “Банк ишин лицензиялоо жөнүндө” жобого өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген. Аталган ченемдик актыга өзгөртүүлөр жана толуктоолорду киргизүү аркылуу банктардын акционерлерине, кызмат адамдарына карата кошумча талаптар каралган, алар милдеттүү түрдө Улуттук банк менен макулдашылууга тийиш. Каражаттарды алуу булагы тууралуу документтерди, байланыштуу жана афилирленген жактар жөнүндө маалыматтарды берүү, банктардын түпкү менчик ээлерин аныктоо үчүн, менчик ээлеринин (пайда алуучулар) схемасын түзүү боюнча талаптар белгиленген.

Мындан тышкары, банктарга консультациялык кызмат көрсөтүү жана билдирмелерди кабыл алуу боюнча кардарларды тейлөө үчүн кошумча пункттарды ачууга мүмкүндүк берилген. Лицензиялоо жол-жоболорун өркүндөтүү максатында, кошумча банктык операцияларды жүргүзүүгө уруксат алуу тартиби боюнча өзгөртүүлөр киргизилген. Ошондой эле банктардын уставына өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду макулдашуу нормалары да кайра каралып чыккан.

Экономикалык ченемдер жана талаптар

2) Базель комитети тарабынан банктык көзөмөл боюнча иштелип чыккан Базель III эл аралык стандарттарынын айрым элементтерин жайылтуу, ошондой эле банк секторун Евразия экономикалык бирлигинин жалпы финансы рыногун түзүү, экономиканын долларлашуу деңгээлин жана кредиттер боюнча пайыздык чендерди төмөндөтүү алкагында атаандаштыкка даярдоо максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2018-жылдын 15-августундагы № 2018-П-12/33-6-(НПА) токтому менен Улуттук банктын айрым ченемдик укуктук актыларына капитал шайкештигинин стандарттарына тиешелүү маселелер боюнча өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген. Кабыл алынган өзгөртүүлөр коммерциялык банктардын айыл чарбасын, ошондой эле экспортко багытталган жана импортту алмаштыруучу ишканаларды каржылоого байланышкан мамлекеттик программаларга катышуусуна өбөлгө түзүүгө да багытталган.

3) Ликвиддүүлүк ченемин, анын ичинде кыска мөөнөттүү жана дароо ликвиддүүлүк ченемин эсептөө тартибин өзгөртүү максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2018-жылдын 28-февралындагы №2018-П-12/7-8-(НПА) токтому менен “Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктары милдеттүү түрдө аткарууга тийиш болгон экономикалык ченемдер жана талаптар жөнүндө” жобого өзгөртүүлөр бекитилген. Бул өзгөртүүлөр кошо жоопкерчиликтүү топко берилген кредиттерге да тиешелүү болуп саналат.

Тобокелдиктерди тескөө

4) Тобокелдикти аныктоого багытталган көзөмөлдү ишке киргизүү боюнча жүргүзүлгөн иш-чаралардын алкагында Улуттук банк Башкармасынын 2018-жылдын 20-июнундагы № 2018-П-12/24-2 токтому менен айрым ченемдик укуктук актыларга коммерциялык банктарда

тобокелдиктерди тескөө, банктардын тобокелдиктерди кабыл алуу мүмкүнчүлүгүнө байланыштуу саясатын жана процесстерин аныктоо, ошондой эле тобокелдиктер боюнча лимиттерди өлчөө, белгилөө жана тескөө маселелери боюнча өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген.

Мындан тышкары, “Банктык көзөмөлдү жүзөгө ашыруу жөнүндө” нускоо бекитилген, анда Улуттук банктын тобокелдикти аныктоого багытталган көзөмөлдү жүзөгө ашыруу боюнча саясатына ылайык, инспектордук текшерүүлөрдү жүргүзүү боюнча талаптар каралган.

5) Улуттук банк Башкармасынын 2018-жылдын 28-февралындагы №2018-П-12/7-7-(НПА) токтому менен “Коммерциялык банктардын чет өлкө валютасындагы акча каражаттарын Кыргыз Республикасынын Улуттук банкында ачылган депозиттик эсептерине жайгаштыруу тартиби жөнүндө” жобо бекитилген.

Бул Жобого ылайык коммерциялык банктарга Улуттук банк тарабынан белгиленген акча каражаттарын жайгаштыруу тартибин жана шарттарын сактоо менен Улуттук банкта ачылган депозиттик эсептерде чет өлкө валютасындагы акча каражаттарын сактоого мүмкүнчүлүк берилет.

6) Банктардын ишинде тобокелдиктерди азайтуу, ошондой эле Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларына ылайык келтирүү максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2018-жылдын 17-октябрындагы № 2018-П-12/43-2-(НПА) токтому менен айрым ченемдик укуктук актыларга банктык эсептер менен иш алып баруу, операциялык тобокелдикти тескөө, экономикалык ченемдер жана талаптар, Улуттук банк менен коммерциялык банктар ортосунда талаш маселелерди сотко чейин жөнгө салуу маселелери боюнча өзгөртүүлөр жана толуктоолор кабыл алынган.

7) Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык келтирүүнүн алкагында, Улуттук банк Башкармасынын 2018-жылдын 26-декабрындагы № 2018-П-12/58-10-(НПА) токтому менен айрым ченемдик укуктук актыларга кредиттөө жана карызды өндүрүү маселелери боюнча өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген.

Таасир этүү чараларын колдонуу

8) Улуттук банк Башкармасынын 2018-жылдын 17-октябрындагы № 2018-П-12/43-3-(БС) токтому менен “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынан лицензия алышкан банктарга жана айрым башка финансы-кредит уюмдарына карата колдонулуучу таасир этүү чаралары жөнүндө” жобого өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген, анда уставдык капиталдын минималдуу өлчөмүн өз учурунда түзүү боюнча талаптарды/же өздүк (жөнгө салуучу) капитал боюнча экономикалык ченемди сактабаган банктарга карата таасир этүү чараларын колдонуу тартиби белгиленген.

9) Кыргыз Республикасынын бузуулар жөнүндө кодексинин талаптарына ылайык келтирүү максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2018-жылдын 19-декабрындагы № 2018-П-12/55-6-(НПА) токтому менен Кыргыз Республикасынын Улуттук банкында бузуулар боюнча иштерди кароо боюнча нускоо бекитилген.

Ислам каржылоо принциптери

Калкка сунушталып жаткан банктык кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүн кеңейтүү жана рынокто атаандаштыкты өнүктүрүү максатында, Улуттук банк тарабынан ислам банк иши жана каржылоо принциптерин өнүктүрүү жагында иштер жүргүзүлүүдө.

Улуттук банк Башкармасынын 2018-жылдын 28-мартындагы №2018-П-12/10-6-(БС) токтому менен Улуттук банктын айрым ченемдик укуктук актыларына толуктоолор киргизилген, анда ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык жүргүзүлгөн операциялардын тизмесин “товардык мурабаха” бүтүмү менен кеңейтүү каралган.

Банктарда тобокелдиктерди тескөө системасын өркүндөтүүнүн алкагында Улуттук банк Башкармасынын 2018-жылдын 18-июлундагы №2018-П-12/-30-3-(БС) токтому менен

“Ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык операцияларды жүзөгө ашырган банктарда тобокелдиктерди тескөө боюнча минималдуу талаптар жөнүндө” жобонун жаңы редакциясы кабыл алынган.

ГЛОССАРИЙ

Банктык аманат (депозит) – бул финансы-кредит уюму тарабынан башка жак менен түзүлгөн келишим боюнча кайтарымдуулук, төлөөгө жөндөмдүүлүк, мөөнөттүүлүк шарттарында кабыл алынган акча каражаттарынын суммасы. Аманаттар мөөнөттүү жана талап боюнча төлөнүүчү болуп бөлүнөт. Талап боюнча төлөнүүчү аманаттар сактоо мөөнөтүн көрсөтүүсүз, ал эми мөөнөттүү аманаттар – белгилүү бир мөөнөткө салынат.

Банктык кредиттер – бул банк тарабынан белгилүү бир мөөнөткө кайтарымдуулук жана кредиттик пайызды төлөө шарттарында берилген акча каражаттары.

Валюта рыногу – чет өлкө валютасын сатып алуу/сатуу боюнча операциялар ишке ашырылган рынок. Экономикалык мазмуну боюнча – бул акча рыногунун сектору, мында валюта сыяктуу өзгөчө товарга суроо-талап менен сунуш тең салмактанып турат. Өз багыты жана уюштуруу формасы боюнча – бул атайын институттар жана механизмдердин топтому, алар биргелешип суроо-талап менен сунуштун негизинде улуттук жана чет өлкө валютасын эркин сатуу жана/же сатып алуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылат.

Акча рыногу – рынок, мында катышуучулардын белгилүү бир чөйрөсүнүн чегинде кредиттер жана баалуу кагаздар формасындагы каражаттар кыска мөөнөткө сунушталат жана алынат.

Депозиттик мекемелер – борбордук банкты эске албаганда, негизги иши депозиттерди кабыл алуу жана кийинчерээк бул каражаттарды өз атынан жайгаштыруу болуп саналган финансылык корпорациялар.

Үй чарбачылыгы – бул бирге жашашкан, биргелешип чарба жүргүзгөн, өз кирешелерин жана мүлкүн толугу менен же жарым-жартылай бириктиришкен жана товарлар менен кызмат көрсөтүүлөрдүн (негизинен турак жай жана тамак-аш азыктарын) белгилүү бир түрлөрүн биргелешип пайдаланышкан жеке адам же жеке адамдар тобу. Үй чарбасы кайсы болбосун экономикалык ишти, анын ичинде өндүрүштү жүргүзө алат.

Баалуу кагаздардын кирешелүүлүгү – баалуу кагаздар боюнча жылдык кирешенин анын рыноктук баасына карата катышы; баалуу кагазга ээлик кылуучу тарабынан алынган пайданын ченеми (нормасы).

Дюрация – финансы инструментин төлөөгө чейинки орточо алынган мөөнөт. Финансылык активдердин төлөө мөөнөтүнө эмес, алардын наркынын пайыздык чендердин өзгөрүүсүнө карата ийкемдүүлүгүнө көрүлгөн чара катары колдонулушу мүмкүн.

Турак жай сатып алуу мүмкүнчүлүгү индекси – жарандардын квартираларды сатып алуу мүмкүнчүлүгү көз карашынан, турак жай рыногунун абалынын көрсөткүчү. Стандарттуу квартиранын (54 чарчы метр жалпы аянты менен) орточо рыноктук наркынын үч адамдан турган үй-бүлөнүн (эки чоң адам жана бир өспүрүм) орточо жылдык кирешесине карата катышы катары эсептелет.

Төлөм системаларынан пайдалануу мүмкүнчүлүгү коэффициенти – системадан пайдалануучулар үчүн алардын талаптары боюнча кызматтардан жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системанын жеткиликтүүлүгүн мүнөздөгөн көрсөткүч. Техникалык үзгүлтүктөрдөн улам иштебей токтоп калуулар, электрэнергиясын өчүрүүлөр, системанын операциялык күнүн кеч баштоо же эрте аяктоо, системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

Төлөм системаларынын ликвиддүүлүк коэффициенти – системанын катышуучуларынын эсептеринде төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн ликвиддүү каражаттардын жетиштүүлүгүн мүнөздөйт.

Макропруденциалдык талдап-иликтөө – бул, бүтүндөй финансы системасынын таасирдүү жактарына жана чабал жерлерине баа берүү жана мониторинг жүргүзүү.

Минималдуу керектөө бюджетти – бир адамга эсептелинген бир күндүк минимумга ылайык келген минималдуу ыңгайлуулуктар жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркы.

Бир адамга эсептелинген бир күндүк минимум – адамдын жашоо-тиричилигин камсыз кылуу, анын ден соолугун сактоо үчүн зарыл болгон минималдуу керектөө куржунунун наркынын өлчөмүнө барабар, материалдык ыңгайлуулуктар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн минималдуу топтомунун нарктык баасы, ошондой эле милдеттүү төлөмдөрдүн жана жыйымдардын суммасы.

Колдо болгон киреше – өздүк керектөө үчүн багытталган, салык алынгандан кийинки таза киреше. Өздүк колдо болгон киреше, өздүк киреше менен салыктардын суммасынын ортосундагы айырмага барабар же керектөө суммасына жана топтоо чоңдугуна шайкеш болот.

Реалдуу пайыздык чен – номиналдык пайыздык чен, ал инфляция деңгээлине карата корректировкаланган.

Баалуу кагаздар рыногу – уюштурулган биржалар жана түзүмдөр (баалуу кагаздардын компания-депозитарийлери, эсептик жана клирингдик палаталар), ошондой эле биржанын ишкердигине байланыштуу кызматтарды сунуштаган башка компаниялар. Бул категорияга иши финансылык корпорациялар тарабынан камсыздалган депозитарийлер жана клирингдин электрондук системасы, ошондой эле биржалардын жана алар менен байланыштуу институционалдык бирдиктердин ишкердигине көзөмөлдү жүзөгө ашырган же алардын ишин жөнгө салган улуттук өзүн-өзү жөнгө салуучу уюмдар кирет.

Стресс-тесттер – бул, портфелдин макроэкономикалык жагдайда же өзгөчө, бирок чындыкка жакын жагдайларда олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болушуна баа берүү үчүн колдонулуучу ыкмалар.

Жумушсуздук деңгээли – айкын жумушсуз жарандардын санынын экономикалык жигердүү калктын жалпы санына карата пайыздык катышы.

Финансылык активдер өзүндө капиталга катышуу инструменттерин жана инвестициялык фондулардын пайларын/акцияларын, карыздык инструменттерди, туунду финансылык инструменттерди кызматкерлер үчүн акцияларга опциондорду жана монетардык алтынды камтыйт.

Финансы рыногу – катышуучулардын белгиленген иш алып баруу тартибине ылайык, экономикалык субъекттер финансылык талаптарды сатып алууну-сатууну жүзөгө ашыра турган рынок катары аныкталат.

VaR (Value at Risk) – белгилүү бир мезгил ичинде акча түрүндө келип чыгышы ыктымал болгон максималдуу жоготуулар.

КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

ААК – ачык акционердик коом
АКШ – Америка Кошмо Штаттары
БФКУ – банк эмес финансы-кредит уюмдары
ГСРРВ – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы
ЕАЭБ – Евразия экономикалык бирлиги
ЖАК – жабык акционердик коом
ИДӨ – ички дүң өнүм
КБИ – керектөө баа индекси
КММ – күйүүчү-майлоочу материалдар
КМШ – Көз карандысыз мамлекеттер шериктештиги
КСФК (ОАО “ФККС”) – “Кредиттик союздардын финансылык компаниясы” ААК
МКВ – мамлекеттик казына векселдери
МКК – микрокредиттик компания
МКО – мамлекеттик казына облигациялары
МФК – микрофинансылык компания
МФУ – микрофинансылык уюмдар
ПКС – пакеттик клиринг системасы
п.п. – пайыздык пункт
ПРБО – мезгил-мезгил менен берилүүчү регулятивдик банктык отчет
РППУ – потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабуу үчүн каралган кам
ТСК – таза суммардык капитал
Улуттук банк – Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
ФАО (FAO) – Бириккен улуттар уюмунун Азык-түлүк жана айыл чарба боюнча иш алып барган уюму
ФКУ – финансы-кредит уюмдары
ФРС – Федералдык резерв системасы
ЭВФ – Эл аралык валюта фонду
DTI (Debt-to-Income) – карыз алуучунун негизги жылдык кирешесине кредит берүү учурунда (негизги карыздын суммасын жана жарыяланган (билдирилген же декларацияланган) отчеттук мезгил ичиндеги пайыздык төлөмдөрүн кошо алганда) карыз алуучунун кредиттер боюнча төлөө суммасынын катышы.
LTV (Loan-to-Value Ratio) – берилген кредиттердин көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына карата катышы.